

**UCHWAŁA NR XXI/128/2020
RADY MIEJSKIEJ W TYKOCINIE**

z dnia 6 marca 2020 r.

w sprawie nadania herbu, sztandaru i ustanowienia flagi, flagi stolikowej, baneru, łańcucha burmistrza Tykocina, łańcucha przewodniczącego Rady Miejskiej, i pieczęci Gminy Tykocin oraz zasad ich używania

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 13 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2019 r. poz. 506 ze zm.) oraz art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach (tj. Dz. U. z 2016 r. poz.38), po zasięgnięciu opinii Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Rada Miejska w Tykocinie uchwala, co następuje:

§ 1. 1. Ustanawia się herb Gminy Tykocin według opisu zawartego w § 2 uchwały.

2. Wzór graficzny herbu określa załącznik Nr 1 do uchwały.

§ 2. Herb Gminy Tykocin składa się z: umieszczonej w czerwonej tarczy gotyckiej typu hiszpańskiego złotej głowy tura.

§ 3. 1. Ustanawia się sztandar Gminy Tykocin według opisu zawartego w § 4 uchwały.

2. Wzór graficzny sztandaru określa załącznik Nr 2 do uchwały.

§ 4. Sztandar Gminy Tykocin. Strona prawa klasyczna. Orzeł Biały na czerwonej materii w otoku dwóch złotych gałązek lauru z owocami, wzdłuż zewnętrznych krawędzi płata. Strona lewa (samorządowa) – na czerwonej materii pośrodku płata żółty łeb tura, nad nim napis TYKOCIN, poniżej A.D. 1425. Całość otoczona wzdłuż krawędzi dwoma gałązkami laurowymi z owocami. Płaty obszyte żółtą frędzla o długości 5 cm wzdłuż trzech boków. Na czwartej krawędzi kółka do mocowania płata do drzewca. Drzewce składające się z dwóch składanych części, zakończonych grotem w kształcie krenelażu wieżowego. W dolnej części drzewca okucie.

§ 5. 1. Ustanawia się flagę Gminy Tykocin według opisu zawartego w § 6 uchwały.

2. Wzór graficzny flagi określa załącznik Nr 3 do uchwały.

§ 6. Flaga Gminy Tykocin. Flaga o klasycznych proporcjach płata, tj. 5 : 8, heraldyczna, z lewego boku flaga zawiera czerwony proporzec równoramienny zakończony w połowie wysokości prawego boku. Płat flagi złoty. Na czerwonym proporcu złota głowa tura umieszczona wg proporcji: od góry $\frac{8}{32}$ wysokości – początek głowy tura, od dołu $\frac{7}{32}$ wysokości – dół głowy tura, wysokość łączna głowy tura – $\frac{17}{32}$, od lewego boku oś środka głowy tura przebiega na $\frac{2}{9}$ szerokości flagi.

§ 7. 1. Ustanawia się flagę stolikową Gminy Tykocin według opisu zawartego w § 8 uchwały.

2. Wzór graficzny flagi stolikowej określa załącznik Nr 4 do uchwały.

§ 8. Flaga stolikowa Gminy Tykocin: na płacie złotym pionowym proporzec czerwony równoramienny z podstawą u góry flagi stolikowej z łbem tura koloru złotego.

§ 9. 1. Ustanawia się baner Gminy Tykocin według opisu zawartego w § 10 uchwały.

2. Wzór graficzny banera określa załącznik Nr 5 do uchwały.

§ 10. Baner Gminy Tykocin: na płacie złotym pionowym proporzec czerwony równoramienny z podstawą u góry baneru/flagi stolikowej z łbem tura koloru złotego.

§ 11. 1. Ustanawia się pieczęci: BURMISTRZ TYKOCIN, RADA MIEJSKA W TYKOCINIE, PRZEWODNICZĄCY RADY MIEJSKIEJ W TYKOCINIE według opisu zawartego w § 12 uchwały.

2. Wzór graficzny pieczęci określa załącznik Nr 6 do uchwały.

§ 12. Pieczęcie Gminy Tykocin mają kształt okrągły o średnicy 36 mm. W otoku złożonym z dwóch linii ciągłych majuskułny napis, odpowiednio do wzorów z załącznika. Dywizor w kształcie krzyżyka położony centralnie (w środkowej części łuku górnego otoku). + BURMISTRZ TYKOCINA + PRZEWODNICZĄCY RADY MIEJSKIEJ W TYKOCINIE + RADA MIEJSKA W TYKOCINIE W środkowym okrągłym polu kontur łba tura.

§ 13. 1. Ustanawia się łańcuchy władzy Gminy Tykocin - łańcuch Burmistrza Tykocina i łańcuch Przewodniczącego Rady Miejskiej w Tykocinie według opisu zawartego w § 14 uchwały.

2. Wzór graficzny łańcuchów określa załącznik Nr 7 i 8 do uchwały.

§ 14. 1. Łańcuchy władzy Gminy Tykocin:

- a) Dla Burmistrza w kolorze złotym (złotym) – składający się 11 owalnych ogniw o karbowanych krawędziach połączonych krótkimi podwójnymi łańcuszkami. Centralnie umieszczono dużo większy medalion o karbowanych krawędziach w środku owalu grawerowana głowa tura (obecne godło miasta). Ogniwu główne połączone jest z dwoma flankującymi potrójnymi łańcuszkami. Na pierwszym ogniwie wyryta sylwetka orła książąt mazowieckich, Na kolejnych (zgodnie z ruchem wskazówek zegara) *Wilcze zęby* – Batorego, *Snopek* – Wazów, *Awdaniec* – Gasztołdów, Dwie dłonie w rytualnym geście kapłańskiego błogosławieństwa umieszczano na grobach rabinów i cadyków. Medalion spinający z maksymą *PRO FIDE, REGE ET LEGE*” (Za Wiarę, Króla i Prawo) motto z najstarszego medalu Orła Białego. Kolejno *Gryf Branickich*, *Łodzia Czarnieckiego*, *Wianek ruciany Sasów*, *Krzyż Jagiellonów* oraz ostatni to *Kolumny* przypisane Witoldowi. Wszystkie te godła związane są z osobami silnie związanymi z miejscowością Tykocin. Na odwrocie poszczególnych ogniw można kolejno grawerować personalia poszczególnych burmistrzów i daty ich urzędowania dla potomnych.
- b) Dla przewodniczącego Rady Miejskiej w kolorze srebrnym – składający się 11 owalnych ogniw o karbowanych krawędziach połączonych krótkimi podwójnymi łańcuszkami. Centralnie umieszczono dużo większy medalion o karbowanych krawędziach, w środku owalu grawerowana głowa tura (obecne godło miasta). Ogniwu główne połączone jest z dwoma flankującymi potrójnymi łańcuszkami. Na pierwszym ogniwie wyryta sylwetka orła książąt mazowieckich, Na kolejnych (zgodnie z ruchem wskazówek zegara) *Wilcze zęby* – Batorego, *Snopek* – Wazów, *Awdaniec* – Gasztołdów, Dwie dłonie w rytualnym geście kapłańskiego błogosławieństwa umieszczano na grobach rabinów i cadyków. Medalion spinający z maksymą *PRO FIDE, REGE ET LEGE*” (Za Wiarę, Króla i Prawo) motto z najstarszego medalu Orła Białego. Kolejno *Gryf Branickich*, *Łodzia Czarnieckiego*, *Wianek ruciany Sasów*, *Krzyż Jagiellonów* oraz ostatni to *Kolumny* przypisane Witoldowi. Wszystkie te godła związane są z osobami silnie związanymi z miejscowością Tykocin. Na odwrocie poszczególnych ogniw można kolejno grawerować personalia poszczególnych burmistrzów i daty ich urzędowania dla potomnych.

§ 15. 1. Symbole, o których mowa w § 2 – 15 uchwały, stanowią własność Gminy Tykocin, są znakami prawnie chronionymi i mogą być używane wyłącznie w kształcie, proporcjach i kolorach zgodnych ze wzorami graficznymi ustalonymi w niniejszej uchwale.

2. Uzasadnienie zastosowanej symboliki w herbie, fladze, banerze, łańcuchach i pieczęci oraz rys historyczny zawiera załącznik nr 9 do uchwały.

§ 16. 1. Prawo do używania symboli, o których mowa w § 2 – 15 uchwały na mocy niniejszej uchwały przysługuje:

- 1) Radzie Miejskiej i Burmistrzowi Tykocina;
- 2) Urzędowi Miejskiemu;
- 3) gminnym jednostkom organizacyjnym;
- 4) innym podmiotom wykonującym w imieniu Gminy zadania o charakterze użyteczności publicznej.

2. Pieczęci Gminy Tykocin do sygnowania ważnych dokumentów używają:

- 1) Rada Miejska;
- 2) Burmistrz.

§ 17. 1. Herb, flagę i baner Gminy Tykocin umieszcza się w pomieszczeniach, na budynkach i przed budynkami stanowiącymi siedziby albo miejsca obrad organów Gminy.

2. Symbole, o których mowa w ust. 1, mogą być używane w innych miejscach z okazji uroczystości, świąt i rocznic gminnych, państwowych, regionalnych, wyborów Prezydenta, do Sejmu i Senatu RP, samorządowych, do Parlamentu Europejskiego, referendach oraz podczas innych imprez promujących Gminę lub organizowanych przez Gminę.

3. Herb może być umieszczany na:

- 1) pismach urzędowych;

- 2) stronach internetowych Gminy Tykocin oraz jednostek organizacyjnych;
- 3) Biuletynie Informacji Publicznej, której administratorem jest Gmina Tykocin;
- 4) upominkach, gadżetach, dyplomach okolicznościowych, podziękowaniach, wydawnictwach i innych przedmiotach promujących Gminę;
- 5) tablicach informujących o granicach administracyjnych Gminy Tykocin.

§ 18. 1. Herb, flaga, sztandar i baner mogą być wykorzystywane przez Urząd Miejski i gminne jednostki organizacyjne oraz sołectwa do celów promocji Gminy Tykocin.

2. Symboli, o których mowa w ust. 1, mogą używać również osoby fizyczne i inne podmioty do celów komercyjnych.

3. Zgody na wykorzystywanie i rozpowszechnianie wizerunku herbu i flagi w celach komercyjnych przez podmioty wymienione w ust. 2 udziela Burmistrz.

4. Zasady i warunki używania tych symboli określa pisemna umowa.

5. Wzór wniosku o wyrażenie zgody na używanie herbu Gminy Tykocin stanowi załącznik nr 10 do uchwały.

§ 19. 1. Herb i flaga Gminy Tykocin mogą być umieszczane, używane i rozpowszechniane wyłącznie w sposób zapewniający należną im cześć, powagę i poszanowanie.

2. Burmistrz może zakazać używania herbu i flagi, jeżeli podmiot używający nie uzyskał zgody lub wykorzystuje te symbole w sposób nie zapewniający im należytej czci i szacunku albo godzący w powagę i prestiż Gminy lub naraża na szkodę interes Gminy.

§ 20. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Tykocina.

§ 21. Traci moc Uchwała Nr I/8/90 Rady Gminy w Tykocinie z dnia 7 czerwca 1990 roku w sprawie herbu gminy.

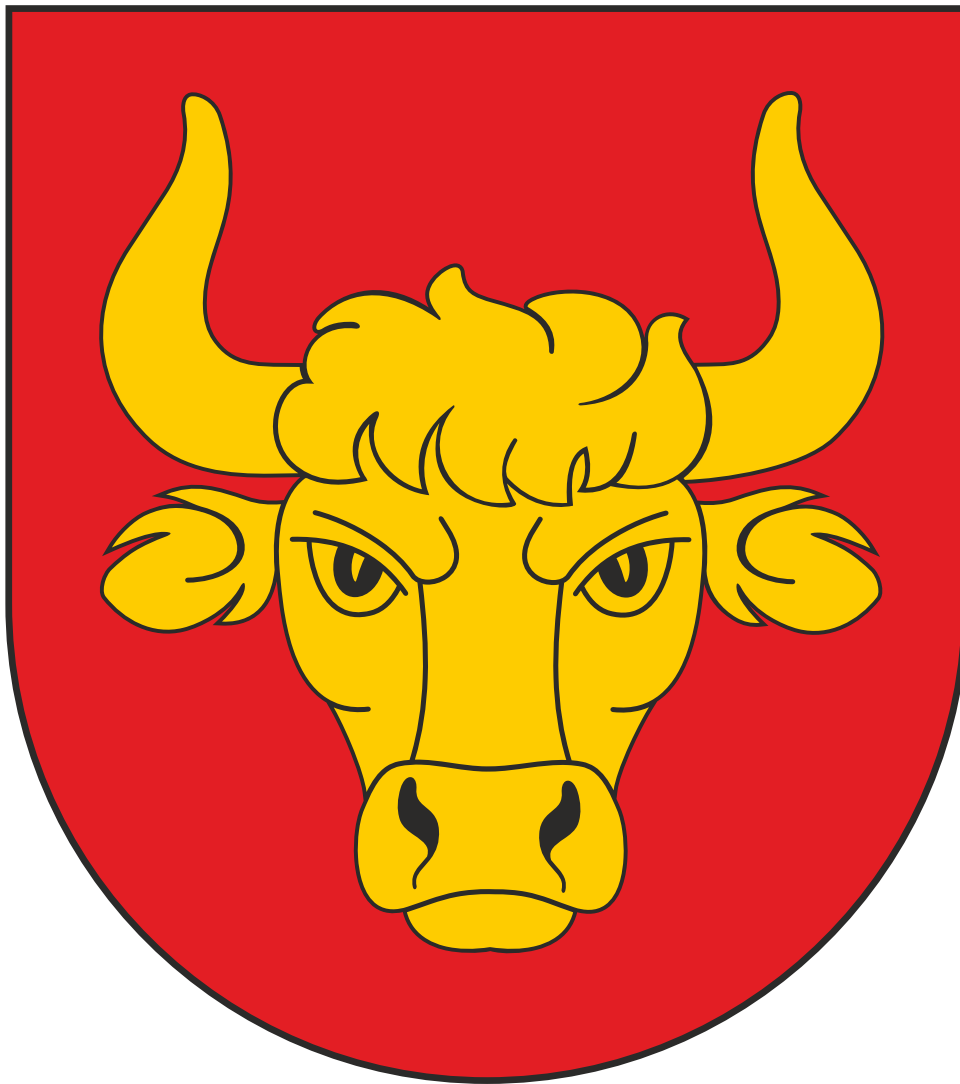
§ 22. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej w Tykocinie

Renata Kamińska

TYKOCIN

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

BARWY W CMYK

- ZŁOTA: C 0%; M 20%; Y 100%; K 0%
- CZERWONA: C 0%; M 100%; Y 100%; K 0%
- CZARNA: C 0%; M 0%; Y 0%; K 100%

TYKOCIN

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

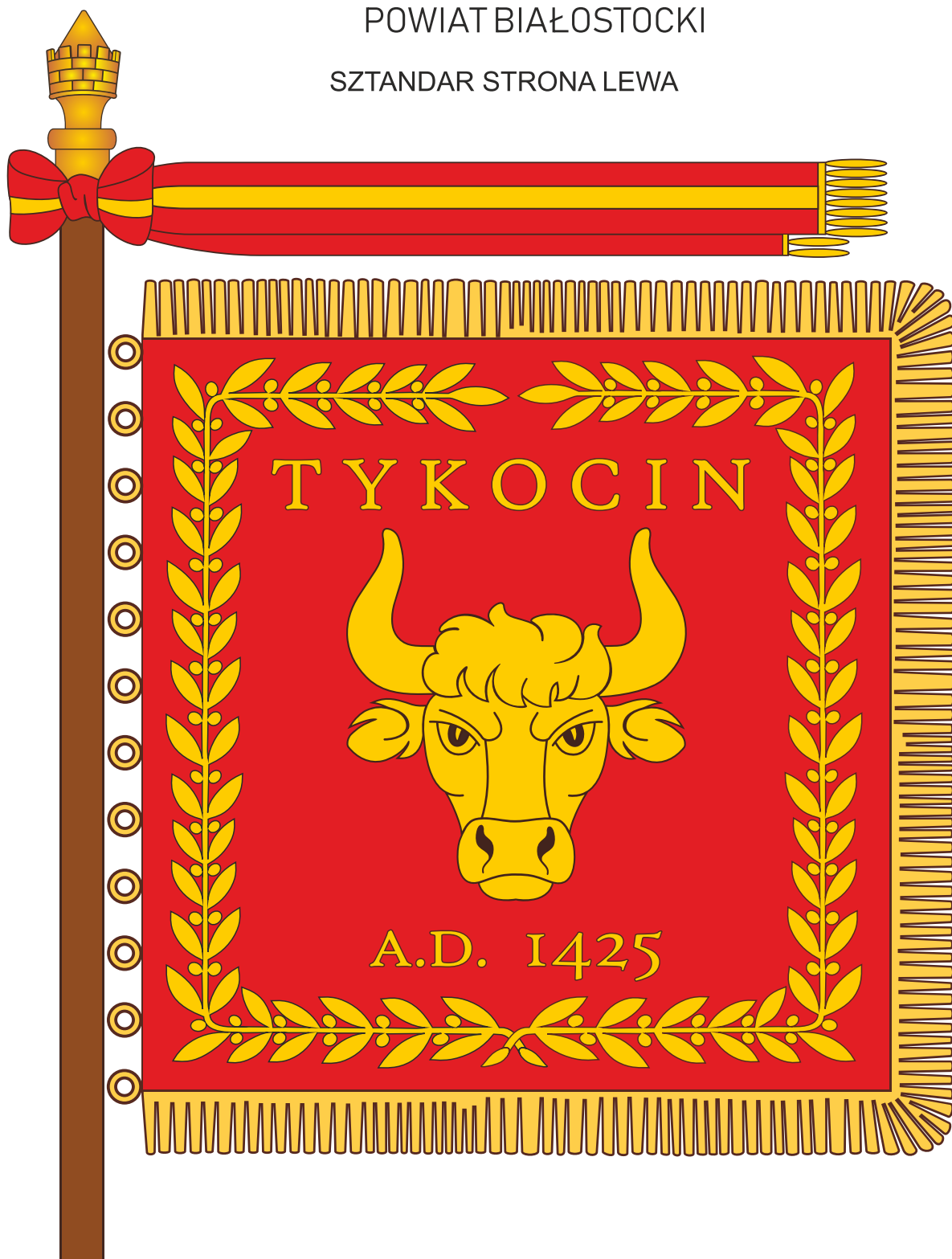
SZTANDAR STRONA PRAWA

TYKOCIN

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

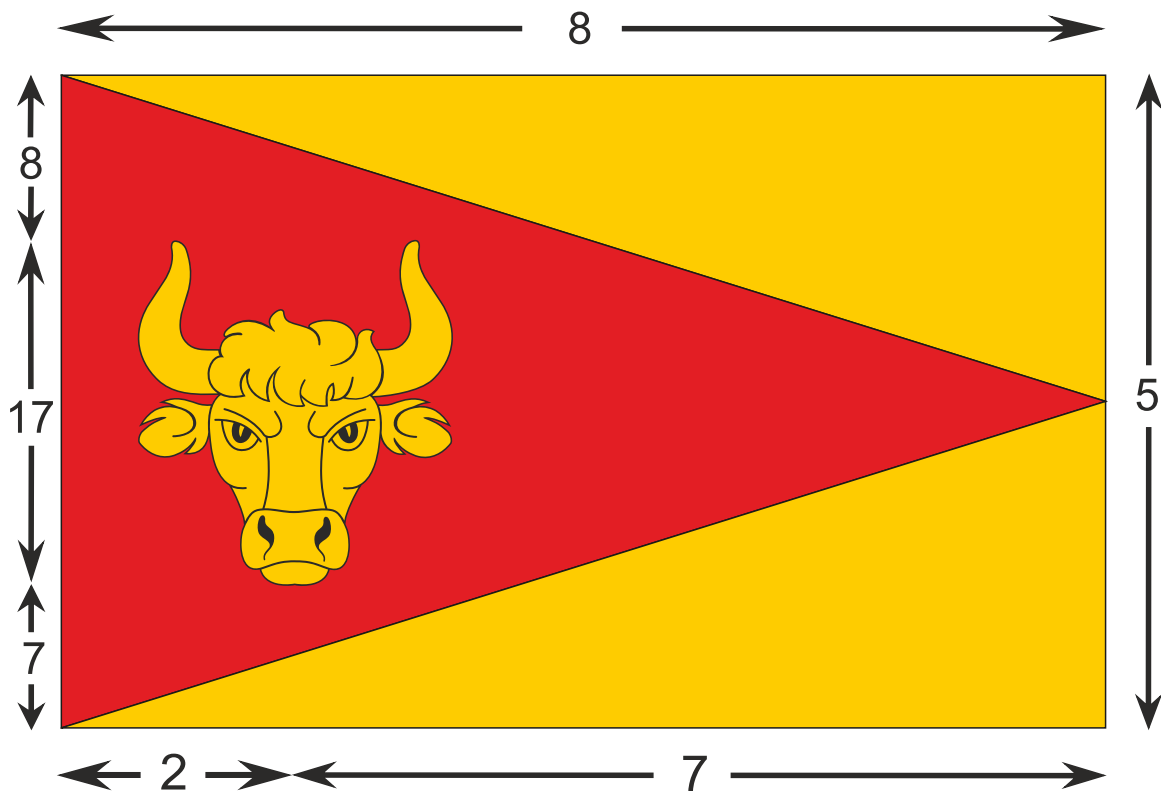
SZTANDAR STRONA LEWA

TYKOCIN

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

FLAGA

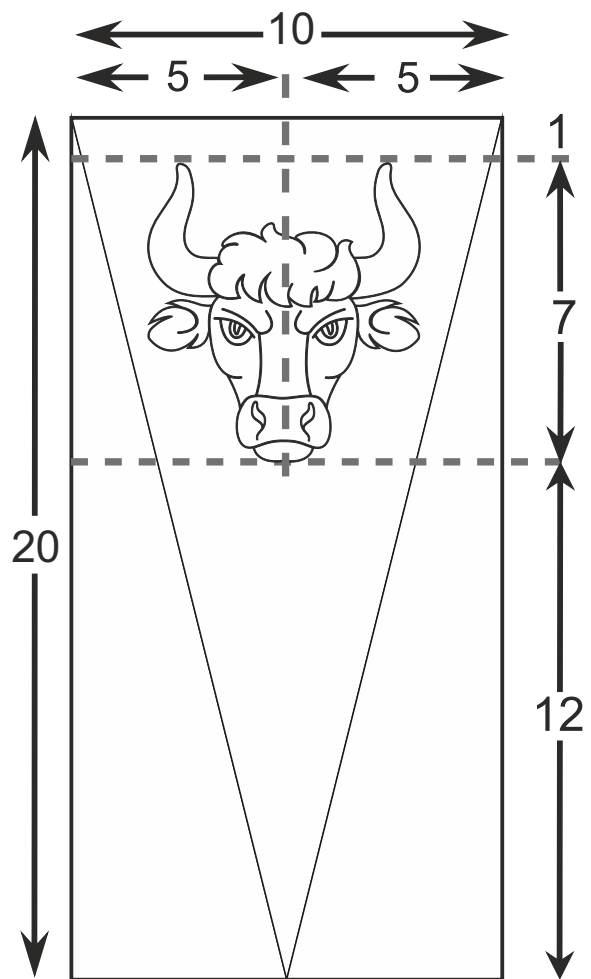
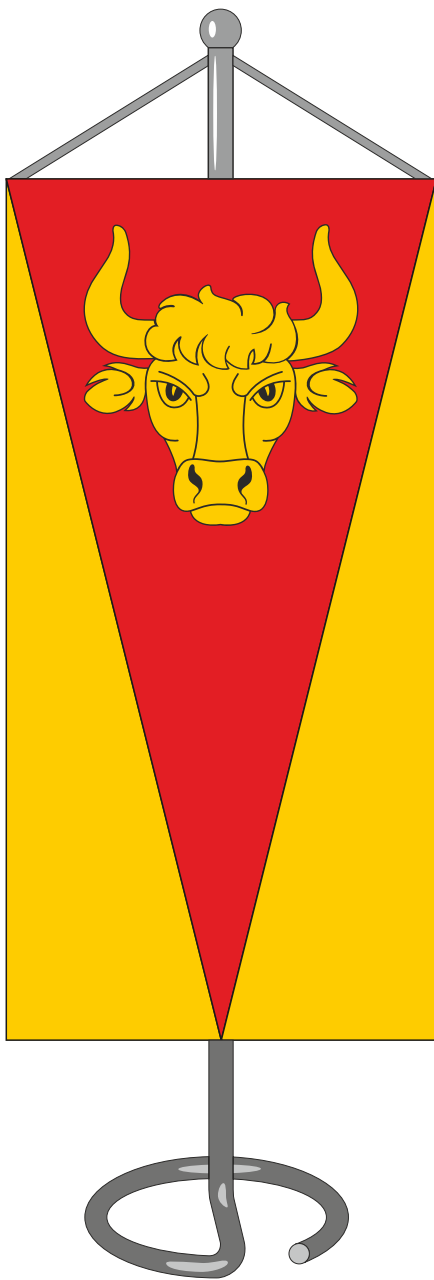

BARWY W CMYK

- ŻÓŁTA: C 0%; M 20%; Y 100%; K 0%
- CZERWONA: C 0%; M 100%; Y 100%; K 0%
- CZARNA: C 0%; M 0%; Y 0%; K 100%

TYKOCIN

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

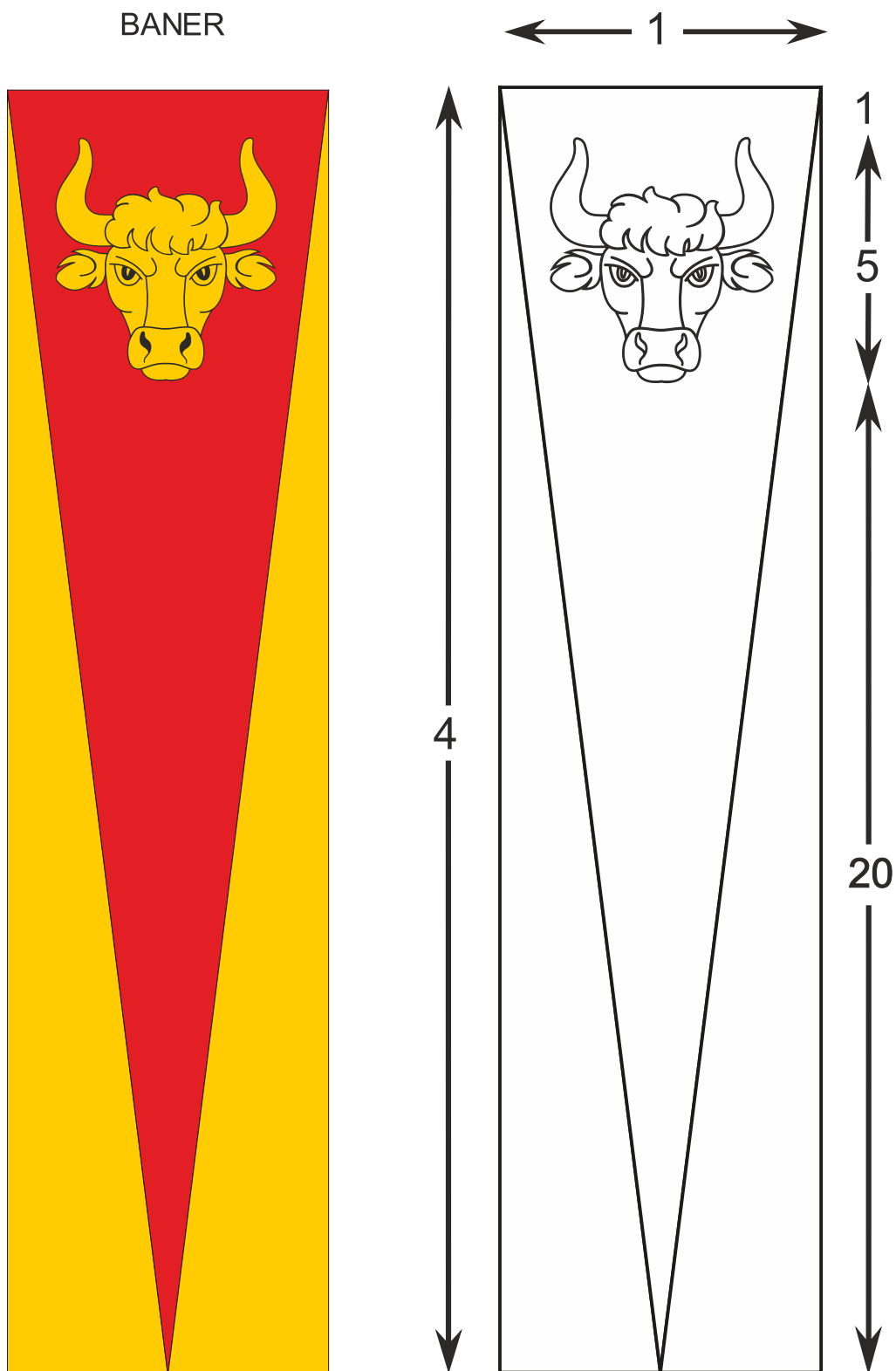
FLAGA STOLIKOWA

TYKOCIN

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

Załącznik Nr 5 do uchwały
Nr XXI/128/2020 Rady Miejskiej
w Tykocinie
z dnia 6 marca 2020 r.
WZÓR GRAFICZNY BANERU

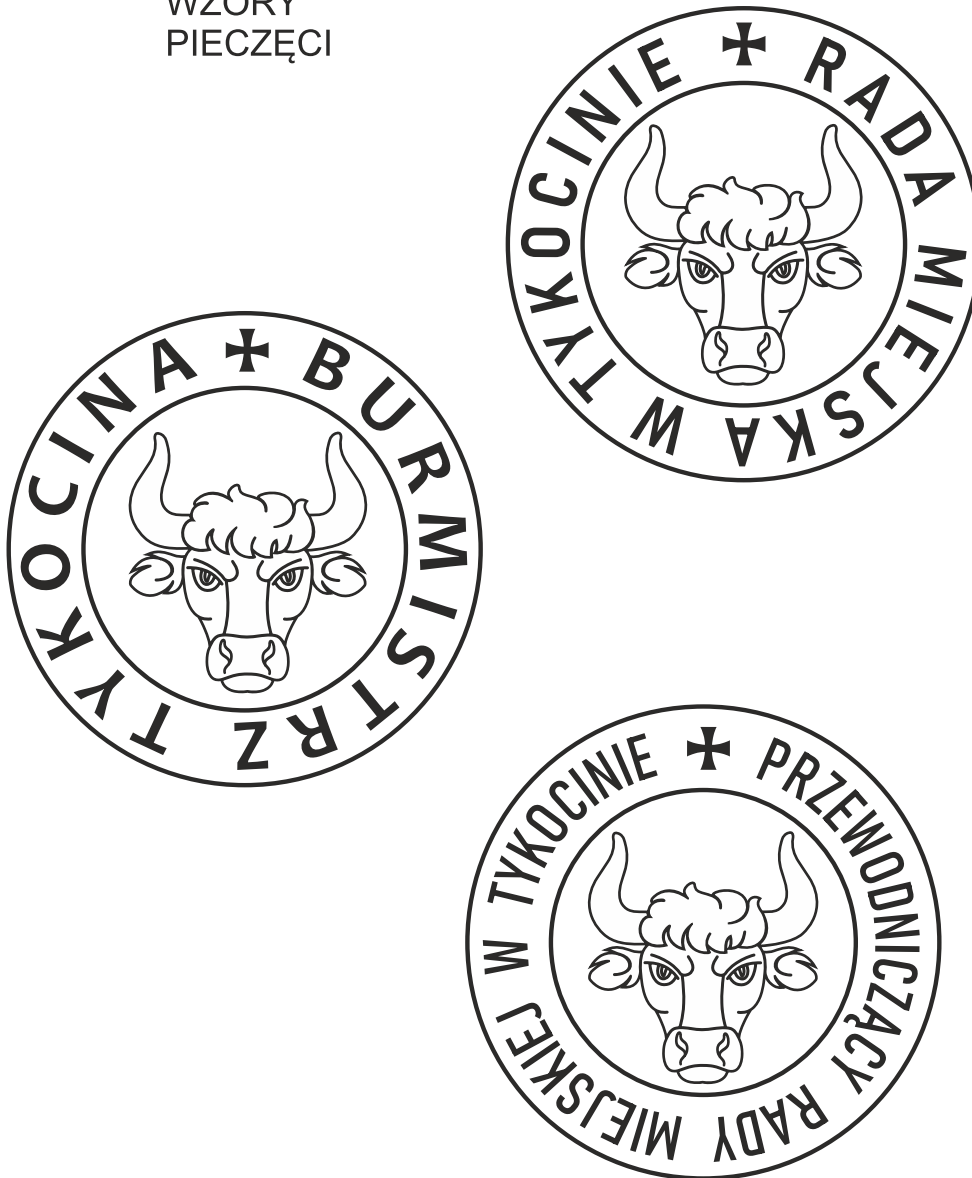
BANER

TYKOCIN

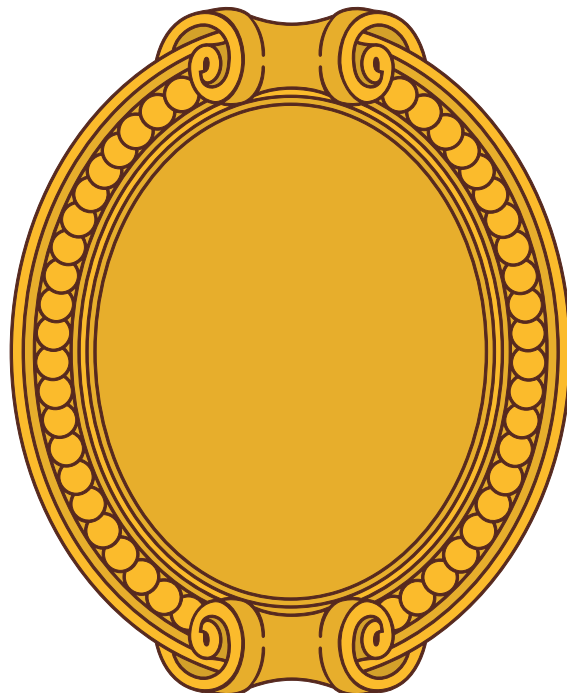
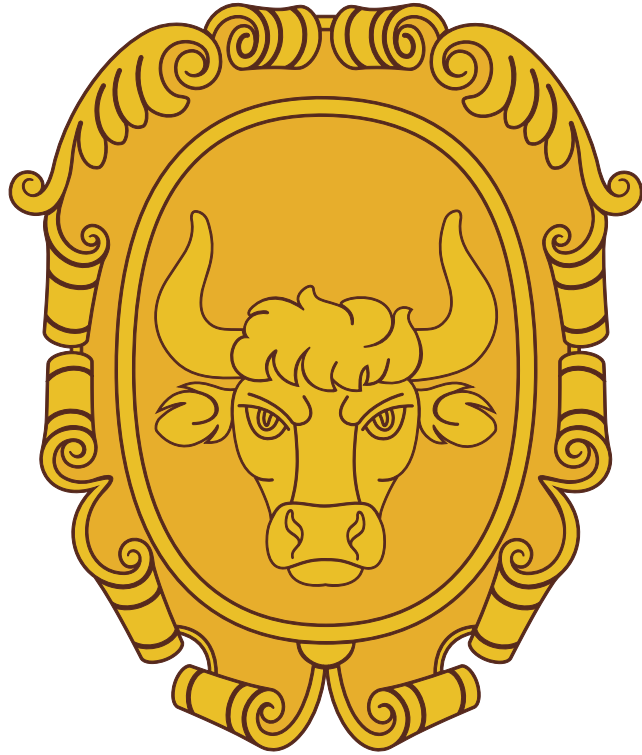
WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

WZORY
PIECZĘCI

TYKOCIN

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

TYKOCIN

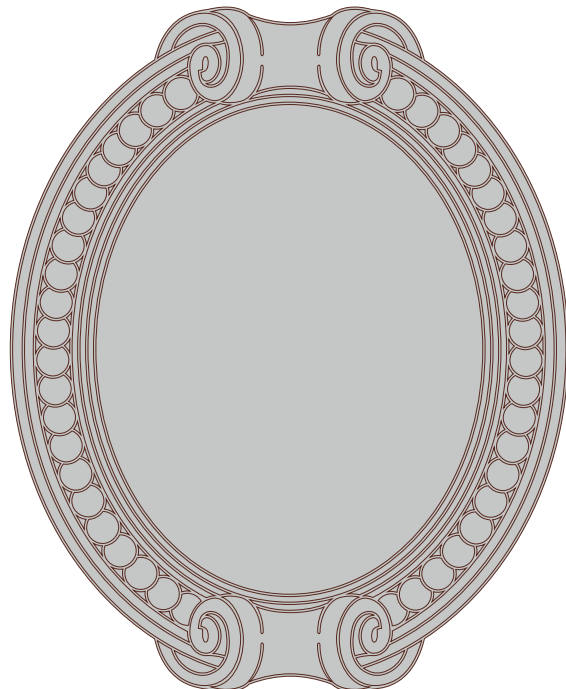
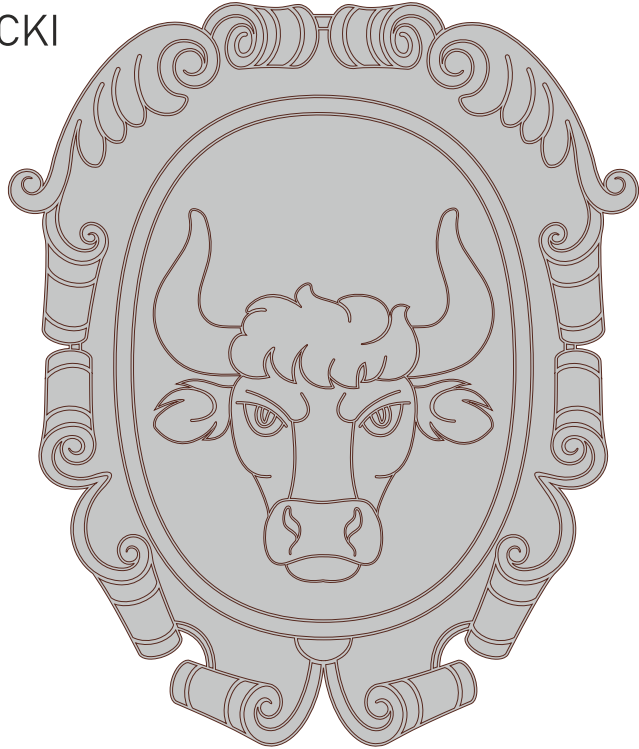
WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

ŁAŃCUCH
BURMISTRZA

TYKOCIN

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

TYKOCIN

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE
POWIAT BIAŁOSTOCKI

ŁAŃCUCH
PRZEWODNICZĄCEGO
RADY GMINY

Załącznik Nr 9 do uchwały Nr XXI/128/2020 Rady Miejskiej w Tykocinie z dnia 6 marca 2020 r.

Uzasadnienie zastosowanej symboliki w herbie, fladze, banerze, łańcuchach i pieczęci oraz rys historyczny

HERALDYKA GMINY I MIASTA TYKOCIN

EKSPERTYZA HISTORYCZNO – GEOGRAFICZNO – HERALDYCZNA

Obecnie Miasto TYKOCIN jest siedzibą gminy miejsko - wiejskiej (sołectw 31) w powiecie białostockim położonym w woj. podlaskim. Gmina położona jest w zachodniej części powiatu, który zajmuje 2976,45 km² powierzchni województwa i zamieszkały jest przez ponad 140 tys. mieszkańców. Gmina miejsko-wiejska, z kolei to obszar 207,34 km² zamieszkały przez ponad 6 300 mieszkańców w tym blisko 2 tys. w samym Tykocinie, a gęstość zaludnienia wynosi 30,6 osób/km² (poniżej średniej powiatu). Leży w odległości ok. 27 km od Białegostoku, 15 km od Knyszyna oraz ca10 km od szosy ekspresowej E-67 (8) Zambrów – Białystok. Miejscowość jest ponadto lokalnym węzłem drogowym dla najbliższej okolicy (Nieciece, Jeżewo, Krypno, Sanniki, Popowlany). Przez Tykocin prowadzi droga powiatowa nr 671, (od południa) Wysokie Mazowieckie przez Sokoły i Tykocin do Knyszyna (na północy). Szosa ta wiąże dwie drogi krajowe na terenie białostoczczyzny: drogi o numerach – 66 i 65.

Na terenie gminy użytki rolne zajmują ponad 65% powierzchni zaś obszary leśne ponad 26%.. Około 9% to nieużytki, ciekły powierzchniowe, bagna i powierzchnie infrastrukturalne.

Powiat białostocki rozciągnięty równoleżnikowo, od zachodu graniczy z powiatami; zambrowskim i wysoko-mazowieckim, od południa z powiatem bielskim i hajnowskim. Od wschodu graniczy z Białorusią, od północy z powiatami; monieckim i sokólskim.

Od powstania obecnego województwa podlaskiego (1999 r.) liczba mieszkańców systematycznie maleje, o blisko o 20 tys. w latach 1999 – 2009. Powodem jest prawie zerowy przyrost naturalny oraz duża migracja poza teren województwa, dotyczy to głównie południowe obszary regionu, do których zaliczamy rejon Gminy Tykocin. Województwo podlaskie obecnie obejmuje zaledwie 1/3 obszaru historycznego Podlasia. W jego skład wchodziły pierwotnie fragmenty Mazowsza, Suwalszczyzna oraz Grodzieńszczyzna. Pomimo niekorzystnych warunków glebowych i klimatycznych dominującą rolę w gospodarstwie regionu zajmuje rolnictwo. Ze względu na słabą jakość gleb oraz najkrótszy okres wegetacyjny w Polsce i rekordowe spadki temperatury rozwija się tu przede wszystkim hodowla bydła a w uprawach przeważają ziemniaki, żyto, owies i rośliny pastewne. W przemyśle pracuje zaledwie 2% ogółu

zatrudnionych w zakładach przemysłowych w Polsce. Głównie w zakładach włókienniczych (Białostocki Okręg Przemysłowy) oraz prężnie rozwijające się przetwórstwo spożywcze i drzewne/ Potencjał hodowlany i czyste środowisko naturalne są wykorzystywane przez nowoczesne mleczarnie, których produkty są eksportowane za granicę.

Województwo podlaskie należy do najczystszych ekologicznie regionów Polski, notuje się tu najniższą emisję pyłów i gazów. W województwie podlaskim znajdują się cztery parki narodowe, z tego dwa w bezpośrednim sąsiedztwie Gminy Tykocin.

- **WSTĘP**

Reforma reaktywująca w Polsce samorząd terytorialny na szczeblu podstawowym w 1990 roku, a także rozbudowa jego struktur w 1998 r. uważane są jako jedno z najbardziej istotnych elementów przemian ustrojowych w naszym kraju. Oznaczają one przywrócenie narodowych tradycji ustrojowych opartych na europejskich rozwiązaniach prawnych. Polska ratyfikowała w 1993 r. Europejską Kartę Samorządu Terytorialnego, gdzie w preambule położony jest silny akcent na związek pomiędzy demokracją a samorządem terytorialnym.

Wspomniana Ustawa o samorządzie terytorialnym z 8 marca 1990 r. zezwoliła jednostkom samorządu lokalnego na posiadanie swoich symboli. Pod tym pojęciem ustawodawca rozumiał; herb, logo oraz sztandar. Rozszerzenie zakresu posiadania do pełnej symboliki, zawierającej oprócz herbu i sztandaru również flagę, banner, chorągiew, sztandar i pieczęć - zawarte zostało w późniejszej ustawie o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 r. (Dz. U. nr 91, poz. 578 z późniejszymi zmianami) art. 12 ust. 10 oraz wcześniejszej ustawy z dn.21.12.1978 r., o odznakach i mundurach (Dz. U. nr 31, poz. 130 z późniejszymi zmianami).

W Polsce heraldyka i herby¹ kojarzone są z rodzinami szlacheckimi i ich genealogią. Był to znak rozpoznawczy poszczególnych rycerzy a miejscem jego projekcji obok chorągwi była tarcza, jako ważny składnik uzbrojenia. Wraz z nadaniem lenna związane było nadanie herbu lennikowi, zwykle był to uszczerbiony herb suwerena, bądź otrzymywał on własny znak - emblemat, co było początkiem znaków tożsamości indywidualnej (herby rycerskie)

---

¹ Herb, z niem. *Erbe* – dziedzictwo. Według etymologii polskiej wyraz *herb* można przyjąć zarówno jako zapożyczenie z języka niemieckiego lub czeskiego. *Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy* [w] Studia z dziejów średniowiecza, Malbork 2006, s.43-67. Angielska nazwa herbu *Arm* lub *Coat of arms*- tłumaczona jest jako płaszcz na zbroje lub płaszcz herbowy (inaczej labry), osłaniany chustą hełm przed silnymi promieniami słońca, zwyczaj przejęty od Arabów w trakcie wypraw krzyżowych). Obecnie w heraldyce szlacheckiej Labry (*Mantling, Helmdecke*) są tkaniną dekoracyjną w barwach heraldycznych. Strona wierzchnia labrów jest w barwie pola tarczy, strona spodnia w barwie godła.

przechodząc stopniowo do znaku tożsamości rodowej (rodzin rycerskich). Herb był godłem dziedzicznym i oznaką szlachectwa. Pierwotnie znakiem własnościowym wschodnich ludów koczowniczych były „tamgi”- w prostej linii wywodzące się od Chazarów lub skandynawskich czy starosłowiańskich runów. O tym okresie pisał F. Kamocki² - ...*Wskutek rozmaitych przeobrażeń, którym stanice rodowe (dawne, z run tworzone a służące za chorągwie, znaki poszczególnych rodów) z biegiem czasu podlegały, runa, w epoce w której powstawać u nas zaczęły herby na zachodnio-europejską modłę, ostatecznie przekształcić się miała w godła herbowe zrozumiałe...*

Znak jako godło państwa lub księstwa oraz jako znak-symbol rycerski rozpoznawczy, odróżniający związany jest z symboliką zawartą w treści godła³ i barwy herbowej. Genetycznie wywodził się z bojowych, chorągiewnych znaków rozpoznawczych. Rozwój herbów zatrzymał się z chwilą gdy z funkcji znaku odróżniającego stał się wyróżnikiem klasowym. Przyjmuje się, iż początki heraldyki rycerskiej na terytorium Polski przypadają na połowę XIII wieku na Śląsku po połowę XV wieku na Mazowszu. To zróżnicowanie chronologiczne wynika z naturalnego przenikania heraldyki w ramach ogólnej kultury i cywilizacji z zachodu Europy na wschód. Opóźnienie Mazowsza należy traktować jako wymowny wynik usytuowania tej krainy na pograniczu dwóch wielkich kręgów kulturowych: zachodnio- i wschodnioeuropejskiego. Zróżnicowanie to wywołane też było przez pogłębiające się odrębności regionalne. O ile jednak w królestwach zachodnich herby były oznacznikami danej rodziny, o tyle w Polsce były znakami całego rodu, złożonego z wielu rodzin. Jest to swoista specyfika albowiem na Zachodzie powstało herbownictwo rodzinne a herb był znakiem wojennym, w Polsce zaś herbownictwo rodowe w głównej mierze miało cechę społeczno – ustrojową oraz w mniejszym stopniu ziemiańsko – rycerską⁴.

• POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Pod względem obecnego podziału kraju na jednostki geograficzno-fizyczne obszar ten lokalizujemy na Wysoczyźnie Podlasko-Białoruskiej będącej częścią Pasa Nizin

---

² F. Kamocki, *Geneza dwu godel w herbie Łada*, Warszawa 1925, s. 10.

³ Godło heraldyczne - znak rozpoznawczy rycerza należącego do rodu bądź chorągwi terytorialnej; znak, symbol przedstawiony np. na tarczy, niekiedy złączony z dewizą hasła. Godła tworzą figury; do I grupy należą figury zaszczytne lub geometryczne. Są to godła powstające przez dzielenie pola tarczy na proste części (16 kombinacji). II grupa to modyfikacje figur zaszczytnych, III – figury z wyobrażeniem kształtów ludzkich, zwierzęcych, roślinnych, wszechświata i chimerycznych, IV – figury sztuczne, wśród których są budowle, narzędzia, instrumenty, elementy łowieckie i oręż.

⁴ W heraldyce polskiej charakterystycznym było wykształcenie się „zawołania” (*lac. Proclamatio*) – był to znak słuchowy, genetycznie wywodzący się z okrzyków bojowych, służących do zwoływania członków rodu bądź ludności podległej danemu rodowi. Niektóre zawołania wyprzedziły pojawienie się godła herbowego. Jest to nazwa rodowa i nie ma związku z godłem herbowym aczkolwiek oba elementy mogły występować razem, w większości wypadków mają odmiennie brzmienie, zaledwie w kilku przypadkach są tożsame.

Środkowopolskich. Północna część tej Wysoczyzny to Nizina Północnopodlaska (843.3) będąca podprovincją. Ze względu na położenie w obrębie prekambryjskiej platformy wschodnioeuropejskiej, kontynentalne cechy klimatu i położenie na rubieży geobotanicznego działu północnego, stanowiącego część subborealnej strefy leśnej Europy Wschodniej. Północną granicę makroregionu wyznacza zasięg ostatniego zlodowacenia. Nizina Północnopodlaska obejmując w obecnych granicach Polski powierzchnię ca 16 tys. km² i podzielono ją na osiem mezoregionów. Nas będzie interesowały wyłącznie – Wysoczyzna Wysokomazowiecka (843.35) granicząca z południowymi obszarami Kotliny Biebrzańskiej (843.32). Wysoczyzna ta zajmując powierzchnię około 2430 km², urozmaiconą przez zdenudowane pagórki żwirowe.

Według podziału kraju na mezaregiony tereny te lokalizujemy na Nizinie Północnopodlaskiej (A VI.-a) , Wysoczyźnie Wysokomazowieckiej (...-a.5), w jej północnej części, graniczącej z Kotliną Biebrzańską (...-a.2), widoczną granicę wyznacza tu Dolina Górnej Narwi (...-a.7).

Klimat Podlasia jest bardziej kontynentalny niż innych rejonów Polski. Zimy są dłuższe, bardziej surowe, a lata gorące, z mniejszą ilością opadów. Takie warunki klimatyczne mają odbicie w gorszych glebach i krótszym okresie wegetacyjnym.

Stworzono tu parki narodowe związane z unikalnymi fragmentami puszczy lub z rzekami i ich ekosystemem. Na Podlasiu utworzono parki krajobrazowe oraz kilkaset rezerwatów przyrody. Gmina Tykocin położona jest pomiędzy Narwiańskim Parkiem Narodowym a Biebrzańskim PN. z wieloma Rezerwatami Przyrody; m.in. w Stelmachowie, Szafraczkach czy Szelegówku. Większość lasów należy do Lasów Państwowych. Występują tu głównie lasy mieszane i sosnowe. Dominują dąb, olsza i sosna oraz widłaki oraz mchy siwe. Na terenie gminy występuję ponad 200 gatunków zwierząt podlegających ochronie; z tego, około 180 gatunków ptaków lęgowych i przelotnych, 14 gatunków ssaków, 9 gatunków płazów, parę gatunków gadów, ryb oraz wiele gatunków owadów w tym trzmiel łąkowy i trzmiel polny.

Gmina Tykocin zachowała charakter rolniczy. Jest to region o typie gospodarki pszenno-ziemniaczanej z hodowlą bydła mlecznego i mięsnego.

Najbliższe tereny pokryte są siatką Lokalnych Grup Działania, dla tego rejonu są to: „Dolina Trzech Rzek” (Stowarzyszenia N.A.R.E.W) oraz „Kraina Bobra”. Tereny gminy, przecięte wodami *Narwi, Nurca, Motławki i Nereśli* łączy wspólna i unikalna w skali kraju spuścizna kulturalna i przyrodnicza. Spuścizną jest nieskazitelna przyroda dolin tych trzech podlaskich rzek oraz nie dotknięte piętnem przemysłowego rozwoju przestrzenie miasteczek, wsi i licznych szlacheckich zaścianków.

• LUDNOŚĆ

Podlasie jak żaden inny region w Polsce, jest zróżnicowany etnicznie. Już od początków zasiedlania tych ziem koegzystowały tu społeczności z Mazowsza (Polski), Rusi i Białorusi oraz Litwy i Jaćwieży. Na pierwszą falę kolonizacji tych terenów nałożyła się kolejna, o kapitalnym znaczeniu – napływ ludności żydowskiej. Żydzi przybyli tu z Mazowsza, osiedlili się najpierw w Drohiczynie i Bielsku Podlaskim pod koniec XV w. Pierwsza gmina żydowska powstała w 1522 r. w Tykocinie - Kaczorowie. Napływ żywołu żydowskiego trwał praktycznie aż do 1941 r. Według szacunków w całym regionie ludność pochodzenia żydowskiego dochodziła do 40-50 % wszystkich mieszkańców. Na terenie obecnej gminy Tykocin odsetek ten był dużo większy bowiem przekraczał 70% populacji. Było to jedno z największych skupisk tej nacji na terytorium Rzeczypospolitej. Żydzi byli dominującą grupą narodowościową a ich populacja na Podlasiu dochodziła nawet do 50-60% całej społeczności w różnych miejscowościach. Od XIV do XVI w. na tereny Litwy, także Podlasia napływała ludność pochodzenia tatarskiego. W kolejnych stuleciach grupa ta zaczęła się polonizować, zachowując jednak odrębność obyczajową i religijną.

Na Podlasiu żyją również inne mniejszości religijne – prawosławni i staroobrzędowcy. Największą obecnie mniejszością pod względem narodowościowym stanowią Białorusini. Do dziś w wielu miejscowościach obok kościołów katolickich spotkać można cerkwie i meczety, odmienne zaś kultury i religie współistnieją. Cały region charakteryzują się niską gęstością zaludnienia, dodatnim przyrostem naturalnym oraz ujemnym saldem migracji.

• HISTORIA

Rozciągnięcie władztwa książąt polskich (X w.) na obecnym północno-wschodnim Mazowszu wyraziło się w zakładaniu organizacji grodowej na całym tym obszarze. Pierwsze grody obronne powstawały przy szlakach wodnych i lądowych z Rusi na Mazowsze, na pograniczu z ziemiami Jadźwingów. Budowa grodów na tych terenach (na wschód od Liwca) wykazują się pewną regionalną odrębnością w sposobie budowania umocnień (Wizna, Święck, Nur, Drohiczyn...). Na Mazowszu zachodnim były to przeważnie grody pierścieniowate, na tych terenach budowano obiekty obronne; duże, często z dwoma lub więcej pierścieniami wałów o stosunkowo słabej konstrukcji. Może to też sugerować odmienny system organizacji

społeczeństwa i władzy. Naturalne pasy graniczne, ukształtowane przez elementy geograficzne i biogeograficzne, oddzielały w pradziejach i średniowieczu Pojezierze Mazurskie od Niziny Mazowiecko-Podlaskiej. Cechowała go duża trwałość, stał się geograficzną zaporą między ludami bałtyckimi a słowiańskimi. Pierwotna wschodnia granica Mazowsza obejmowała dorzecze Narwi jak i Muchawca, prawego dopływu Bugu w rejonie Brześcia nad Bugiem. Mazowsze, wchodzące w skład monarchii Piastów, było rubieżą najdalej wysuniętą na północny wschód. Na północy osiedleni byli Prusowie a na północnym wschodzie Jaćwingowie (Sudowie), od wschodu ludność Ruska – były to północno zachodnie rubieże ziem Rusi (Księstwa Kijowskiego). Ziemie graniczne nazywane były Podlasiem, było one najpierw zasiedlane przez ludność polską (mazowiecką). Osadnictwo mazowieckie (zachodniosłowiańskie) we wczesnym średniowieczu X-XI wieku obejmowało tereny dolnego Nurca, Drohiczyna jak i Brześcia. Następnie tereny te kolonizowane przez ludność ruską. Granice Mazowsza historycznego były granicami międzydzielnicowymi łatwymi do określenia, najslabiej zarysowaną była granica na wschodnia. Cały ten pas kraju był pierwotnie nieprzerwanym lasem a książęta mazowieccy (pierwotnie królowie polscy) nadawali osadnikom ziemie i osady za obowiązek stawienia się na wyprawach wojennych, woj dostawał ziemię orną, zaś chłop las do karczunku, i obaj mieli równy obowiązek służby wojskowej. Z czasem chłopstwo to przemieniło się w szlachtę, jako że służyło wojskowo – skąd powstała nieprzeliczona liczba szlachty mazowieckiej. Byli oni nadal wytwórcami rolnymi, uprawiającymi rolę własnymi rękami, ale świadczących służbę wojskową i ogólne daniny prawa książęcego. Ich potomkowie stanowili jako szlachta zagrodowa 20 % ludności Mazowsza. Dla tych terenów odsetek ten był jeszcze wyższy. Tereny wschodnie, koło Nura, Czyżewa czy Wysokiego zamieszkiwane były wyłącznie przez mazowiecką szlachtę zagrodową, bezkmiącą.

Tereny te położone są na pograniczu dawnego Mazowsza, Rusi, plemion Pruskich, Jaćwieskich i Litewskich, już od X w. na obszarach tych zaznacza się osadnictwo wschodniosłowiańskie. Tereny trudno dostępne ze względu na silne zalesienie jak i liczne bagna, cieków wodne. To pogranicze polsko-ruskie z silnymi wpływami plemion prusko – jaćwiesko - litewskich. W okresie pierwszych Piastów znajdowało się pod zdecydowanym wpływem Rusi a następnie Litwy, co wpłynęło na późniejsze ukształtowanie się jego odrębności. Pograniczna kraina zwana Podlasiem jest naturalnym przedłużeniem Mazowsza na północ i wschód od granic Mazowsza. Etymologicznie Podlasie wywodzi się od nazwy krajiny „pod Lachami”, nazwany tak przez ruskich sąsiadów i zarządców tych ziem. Podlasie było całą długością

północną granicą zasięgu osadnictwa słowiańskiego, przenikającego w kierunku siedzib ludów bałtyckich – Prusów i Jaćwingów. Była to również wschodnie pogranicze Lechitów (mazowszan), wschodnią rubież stanowiła umowna linia biegnąca od północy (Rajgrodu) ku południu pasem – od bagien środkowej Biebrzy, poprzez Knyszyn, Bielsk Podlaski, aż po Siemiatycze, Łosice do Siedlec. Południowa granica była Dolina *Krzny* Północnej. Zachodnią linie wyznaczały miejscowości: Węgrów, okolice Małkini nad *Bugiem*, a następnie ujście *Nurca* do *Bugu* po Ciechanowiec, Wysokie Mazowieckie oraz Grajewo. Wschodnia rubież Mazowsza stykała się z Rusią; następnie były to ziemie Podlasia. Ta granica była dość ruchoma, bo zależało od tego, czy Drohiczyn z Podlasiem należał do Mazowsza, czy nie, Mazowsze zatem kończyło się na *Liwcu* i *Nurcu*, albo podchodziła do Brześcia. Osadnictwo mazowieckie postępowało wzdłuż *Narwi* i *Biebrzy*. Coraz węższym klinem wcinało się między ziemie Prusów i Jaćwierz od północy oraz posiadłości ruskie od południowego wschodu. Napotkało tam jednak silną barierę naturalną w postaci bagien na prawym brzegu *Narwi* środkowej (bagna Wizna, Kuwasy i inne). Bagna *Biebrzy* stanowiły naturalną granicę pomiędzy Mazowszem a tymi ludami, a następnie Wielkim Księstwem Litewskim.

Już w okresie XI-XIII w. były to też najsłabiej zasiedlone tereny ze względu na puszczański charakter okolicy (*area in nemore*). Z tego okresu pochodzą ślady grodu jaćwieskiego, następnie powstaje gród mazowiecki i wreszcie kasztelania z podgrodzem. Miejsce te nazywane „zaczyskiem” jest identyfikowane obecnie. Obok tego miejsca odkryto też cmentarzysko. Z czasem XIII-XIV w. obszar ten zaczęła coraz silniej zasiedlać ludność polska, zwłaszcza niezwykle liczna szlachta (ludność wolna) pochodzenia mazowieckiego. Według Rosponda Książęta mazowieccy na tereny pogranicza przynosili szlachtę z okolic Płocka, Wyszogrodu i Zakroczymia zasiedlając szerokim pasem tereny położone na północ od środkowego Bugu po płynną granicę z państwem krzyżackim. W wieku XIII do walk z plemionami ludów bałtyckich oprócz książąt mazowieckich i ruskich włączyli się Krzyżacy. W zamian za pomoc mazowiecko-ruską Krzyżacy zobowiązali się w latach 1256-1260 oddać księciu mazowieckiemu Siemowitowi I oraz królowi halickiemu Danielowi jedną trzecią ziem po zakończeniu podboju Jaćwieży. W tym też okresie w dotychczasowy układ sił wmieszał się nowy czynnik jakim było świeżo skonsolidowane państwo litewskie. Najazdy Litwinów wyniszczały nie tylko Mazowsze ale spychało coraz bardziej na południe zasięg panowania książąt ruskich. Niedobitki Jaćwingów, po ostatniej klęsce z rąk Krzyżaków w 1283 r. schroniło się w większości na terytorium Litwy. Wyludnione tereny po zniszczonych grodach i wsiach jaćwieskich stały się przedmiotem długotrwałych sporów i przetargów pomiędzy Zakonem, Mazowszem i Litwą. Kruchą stabilizację przyniosły dwa kolejne traktaty graniczne, zawarte

przez książąt mazowieckich: Siemowita II z Krzyżakami w Bratanie w 1343 r. oraz przez Siemowita III z księciem litewskim Kiejstutem w 1358 r. w Grodnie. Granica mazowiecko-krzyżacka, wytyczona od rzeki *Pisy* na zachodzie po rzekę *Łęk (Elk)* na wschodzie – utrzymała się do roku 1945 jako granica państwowa. Ziemie położone na wschód od rzeki *Łęk* i *Biebrzy*, czyli okolice dzisiejszego Rajgrodu, Goniądza czy Tykocina, stanowiły tereny sporne pomiędzy Mazowszem i Litwą. Wspomniany układ z 1358 r. uznawał je co prawda za należące do Mazowsza (Ziemia Wiska). Ziemia ta oddana była jednak w zastaw Krzyżakom w 1382 r. Przy wykupie w 1402 r. jej wschodnia część – powiat goniądzki przejęli od Krzyżaków Litwini, mimo protestów książąt mazowieckich obszar ten pozostał w granicach Litwy. Dopiero w obrębie województwa podlaskiego, powstałego w 1520 r., zostały włączone do Mazowsza w 1526 r.

Podział Mazowsze (dzielonego linią *Wisły*) na część południową i północną zaznaczyło się również w ich organizacji kościelnej, która szła w ślad za odrębnością administracyjno-państwową. Po utworzeniu w 1000 r. archidiecezji gnieźnieńskiej częścią diecezji poznańskiej był archidiakoniat w Grójcu (później Czerski, a od XIV w. warszawski) tj. dla części południowej Mazowsza. W 1075 r. utworzono diecezję Płock dla prawego brzegu *Wisły* i północnej części Mazowsza. Również biorąc pod uwagę historyczne podziały administracyjne, omawiany region nie stanowił jedności. Sieć parafialna, powstawała w ślad za zagęszczaniem się osadnictwa tych ziem, jest relatywnie dość późna. W wieku XVII miały jeszcze miejsce nieliczne fundacje klasztorne. Ożywienie w rozwoju sieci parafialnej przyniósł wiek XIX.

Od początków XV w. tereny te ponownie są coraz silniej zasiedlane, systematyczna kolonizacja puszczańskich terenów pogranicza stała się możliwa dopiero wówczas, gdy ustały najazdy litewskie a zwycięstwo pod Grunwaldem przyniosło uspokojenie na pograniczu z państwem zakonnym. Dlatego przyjmuję się dwufazowość osadnictwa szlachty mazowieckiej na wschodnich terenach pogranicza mazowieckiego. Faza pierwsza, obejmująca okres od XI do wieku XIV, kiedy to powstawały skupiska drobnorycerskie o charakterze zapory obronnej na terenach wcześniejszego osadnictwa, zagrożonej napadami Rusinów, Jaćwingów i Litwinów. Druga faza obejmująca drugą połowę XIV wieku i cały wiek XV, kiedy to w związku z unią polsko - litewską na plan pierwszy wysunęła się polityka osadnicza z zadaniami gospodarczymi, co doprowadziło do znacznego zagospodarowania tych ziem Mazowsza. Obserwujemy w tym okresie pewną stabilizację a następnie ponowny rozwój wschodnich rubieży Mazowsza za Janusza I Starszego i Siemowita IV. Zjednoczenie państwa polskiego za Władysława Łokietka jak i Kazimierza Wielkiego oraz zbliżenie z Litwą powodują, że jednym z beneficjentów unii zostały również Księstwa Mazowieckie. Mazowsze w tym okresie nie wchodziło w skład

Korony, a Książęta Mazowieccy uznawali zwierzchność lenną wobec Polski (1351-1370 oraz 1388-1526). Sojusze z Koroną wzmocniły pozycję Mazowsza wobec sąsiadów. Wschodnie tereny pogranicza Mazowsza i Podlasia jako ziemie sporne były rozstrzygnięte przez Papieża Innocentego IV w 1353 r., i przyznane Bolesławowi Wstydliwemu i Kazimierzowi kujawskiemu. Jednak Król Kazimierz Wielki zrzekł się Bielska, Drohiczyna jak i Mielnika na rzecz Kiejstuta. Kazimierz Jagiellończyk nieprzyjazny książętom mazowieckim, dopuścił do wojny o Podlasie i do przyłączenia prawie całego Podlasia do Litwy. Administracyjnie w XV stuleciu tereny te znalazły się na pograniczu Mazowsza i Wielkiego Księstwa Litewskiego – województwo trockie. Dopiero Zygmunt Stary ostatecznie zamykając w 1526 r. okres samodzielności księstwa mazowieckiego, po wygaśnięciu linii książęcych w poszczególnych dzielnicach Mazowsza, dał podstawy do rozwiązania dotychczasowego problemu pogranicza mazowiecko-litewskiego na tych terenach..

Największe jednak zmiany administracyjno – terytorialne dla tych terenów zapadły po Unii Lubelskiej (1569), wraz ze zmianami przynależności politycznej poszczególnych ziem. Województwo Podlaskie, będące południową częścią dawnego województwa trockiego, które pozostało przy Litwie, zostało włączone do Korony (Królestwa Polskiego) jako samodzielne województwo, które dzieliło się na trzy ziemie; mielnicką, bielską i drohiczyńską..

Po III rozbiorze tereny te przypadły Prusom (Prusy Nowowschodnie). Od 1807 r. w Księstwie Warszawskim, z tym iż tworząc samodzielny Obwód Białostocki podległy Rosji a później Guberni Grodzieńskiej skomplikowano podział terytorialny z przynależnością poszczególnych terenów dawnego Podlasia. Zatarło to do reszty granice pierwotnego Podlasia z czasów I Rzeczypospolitej. Tereny wokół Wysokiego Mazowieckiego po 1815 r. znalazły się w Królestwie Polskim (zabór Rosyjski). Wschodnie tereny dawnego Podlasia włączono bezpośrednio do Cesarstwa. Królestwo Polskie zwane potocznie Kongresówką obejmowało obszar 126.500 km², z ludnością bliską 3 milionów⁵ (w 1815 r.).

Ustawa Konstytucyjna Królestwa Polskiego z 1815 r. przywróciła tradycyjny podział kraju na województwa, odpowiadających dawnym departamentom (z okresu Księstwa Warszawskiego). Województw było osiem: krakowskie, sandomierskie, kaliskie, lubelskie, płockie, mazowieckie, podlaskie (nie mające wiele wspólnego z byłym województwem podlaskim) i augustowskie. Po upadku Powstania Listopadowego, ramach represji mających za zadanie likwidację autonomii i scalenie z Imperium, było wprowadzenie zamiast województw i wszelkich związanych z tym instytucji – guberni. Nastąpiło to w roku 1837

---

⁵ K. Krynicki, *Rys geografii Królestwa Polskiego*, Warszawa 1902, s. 3 ....Królestwo Polskie w wyżej wymienionych granicach zajmując przestrzeń 2216 ½ mil □....., na przełomie XIX i XX w. ludności było 9 ½ miliona.

(7 marca), których nadal było osiem, z tym, że cztery lata później zmieniono nazwę guberni krakowskiej na kielecką. Jednocześnie z przemianą dotychczasowych województw na gubernie wprowadzono nową jednostkę administracyjną nazwie „obwód”, która obejmowała dotychczasowe 2-3 powiaty. W 1842 r. zlikwidowano obwody, a powiaty przekształcono w okręgi. W roku 1844 wprowadzono dalsze zmiany terytorialne na szczeblu guberni. Królestwo Polskie podzielono na pięć guberni: warszawską (mazowiecka z kaliską), radomską (sandomierska z kielecką), lubelską (lubelska z podlaską), oraz plocką i augustowską. Łączenie czy rozgraniczanie ziem nowych guberni przeprowadzono na drodze administracyjnej nie licząc się z dotychczasową tradycją polską.

Po powstaniu 1863/4 r. usunięto władze centralne Królestwa, wprowadzając ustrój administracyjny rosyjski oraz władzę generała-gubernatora w miejsce dotychczasowego namiestnika. Było to działanie polityczne mające na celu pełną unifikację ustroju administracyjnego ziem polskich z resztą Imperium Rosyjskim. Nowa reforma terytorialna 1867 r. podzieliła kraj na dziesięć guberni i 85 powiatów. Tykocin położony był w Guberni Łomżyńskiej, powiecie mazowieckim (obecnie Wysokie Mazowieckie), był to obszar sąsiadujący z Gubernią Grodzieńską. W tym rejonie tereny włączone bezpośrednio do Imperium Rosyjskiego, a granica przebiegała na Biebrzy – na północ i wschód od miasta.. Miejscowość po I wojnie światowej ponownie w granicach Polski. W latach 1939 – 1941 włączona do ZSRR, następnie do 1944 r. pod okupacją niemiecką. Powrót do Polski w 1944 r. w granicach okrojonego województwa białostockiego (tereny wschodnie województwa pozostały przyłączone do Białoruskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, obecnie Republiki Białorusi), znalazły się na terytorium powiatu białostockiego jako Gmina. W 1950 r. miasto Tykocin traci prawa miejskie. Następnie jest to Gminna Rada Narodowa - do 1954 r. Zmiany administracyjne w tym roku spowodowały utworzenie gromad jako podstawowych jednostek administracyjnych Kraju⁶. W roku 1973 przywrócono Gminy aż do reformy administracyjnej w 1975 r. kiedy to zlikwidowano powiaty a Gminy bezpośrednio podporządkowano województwom, było to woj. białostockie. Kolejna reforma administracji państwowej w 1999 r. przywróciła III-stopniowy podział administracji, przywracając powiaty i likwidując większość dotychczasowych województw. W miejsce 49 utworzono 16. Przywrócono powiat wysokomazowiecki na terenie Województwa Podlaskiego (dawnego Białostockiego).

---

⁶ W miejsce 3001 Gmin wprowadzono 8789 Gromad na obszarze Kraju. W latach 1954-1972.

• DZIEJE MIEJSCOWOŚCI – TYKOCIN

Dzieje miasta Tykocin wiążą się prawdopodobnie z grodem istniejącym w XII-XIV w., położonego o 3 km na południe od obecnej lokalizacji. Był to mazowiecki gród rządu kasztelańskiego z podgrodzem. Obecnie w tym miejscu widoczne jest grodzisko z cmentarzyskiem zwane „Zamczyskiem”. W niedalekiej Złotorzy książę warszawski Janusz I Starszy (1382-1429) wybudował niewielki zamek, który kontrolował tereny pogranicza przeprawę przez Narew. Przed rokiem 1393 zamek ten spalili Krzyżacy. Jego rolę przejął później gród w Tykocinie. W źródłach pisanych zaczyna się pojawiać w początkach XV stulecia. Jako Tykocin (łac. *Tykocien*, *Thykoczino* – 1430, *Thykoczin* – 1513) i odnosiło się do osady o charakterze miejskim położonej nad *Narwią*. Między rokiem 1414 a 1425 znajdujemy pierwsze wzmianki o miejscowości jako własności *Tykoty*, czyli jako nazwa dzierżawcza. *Tykota* zaś pochodzi od nazwy osobowej *Tyka* z przyrostkiem *-ota* (por. *Dobrota*) Można to też porównać do *tyka*, *tykać* z dodanym przyrostkiem *-ota*. Według zaś Kazimierza Rymuta⁷ miejscowość znana od XV w., jako źródłosłów jej miana pochodzi od nazwy osobowej *Tykota*, co oznacza pierwotnie posiadłość człowieka o tym przyzwisku.

Książę warszawski Janusz I nadaje młyn (w tym miejscu) Henrykowi Szmeythowi z Torunia. W tym też okresie ustanawia Piotra z Gumowa wójtem miejscowości, 5.04.1424 r., a w roku 1425 (czerwiec) nadaje nowemu miastu prawa miejskie, chełmińskie na wzór praw miejskich Łomży. Jest to rok przełomowy dla tej miejscowości i najbliższej okolicy albowiem latem tegoż roku książę litewski Witold będący władcą Wielkiego Księstwa Litewskiego zajmuje tą część Podlasia i wciela do Litwy. Pod koniec grudnia tego samego roku ponownie nadano tytuł dziedzicznego wójtostwa Piotrowi z Gumowa⁸, ustanawiając jego obowiązki i uposażenie a miastu prawa miejskie magdeburskie. W roku W roku 1433 Tykocin wraz z przyległymi włościami zostaje nadany przez w. ks. Zygmunta Kiejstutowicza staroście smoleńskiemu Janowi Gosztołdowi. Tykocin staje się centrum rozległych dóbr i podlaską siedzibą możnego rodu litewskiego Gasztołdów. Tym samym miasto zaliczane było do miast prywatnych.

W 1440 r. po zamordowaniu wielkiego księcia Zygmunta Kiejstutowicza i zamieszanu z tym związanym przyszło do sporów i wojny granicznej na Podlasiu między książętami Litwy i Mazowsza. Książę warszawski Bolesław IV (1421-1454), zajmując całe Podlasie. Przez kolejne cztery lata chcąc na tych terenach zjednać sobie zwolenników konfirmuje

---

⁷ K. Rymut, *Nazwy miast polski*, Ossolineum 1987, s.251.

⁸ Miejscowości o tej nazwie na terenie Polski jest trzy. Wszystkie położone na terenie Mazowsza; w okolicy Ciechanowa, Ostrowi Mazowieckiej oraz Dzierżeni /płońskie/.

dotychczasowe prawa często rozszerzając ich zakres istniejącym miastom i wydając dodatkowe przywileje ludności. Dotyczy to też m. in. Tykocina. Po negocjacjach i czteroletnich naciskach rezygnuje i odstępuje ponownie te tereny Litwinom. Syn Bolesława IV – Konrad III Rudy chcąc zaznaczyć swoje roszczenia do tych ziem, żeni się córką litewskiego możnowładcy z tych terenów - Anną Radziwiłłówną z Waniewa⁹.

Nieznane są z tego okresu relacje funkcjonowania samorządów albowiem aż do końca XV w. nie ma żadnych śladów jego pracy. W 1479 r. wojewoda trocki, Marcin Gasztołd (syn Jana) funduje w bezpośrednim sąsiedztwie Tykocina klasztor i kościół bernardynów, na wyspach wśród bagien jak również drewniany zameczek, który został spalony przez ludzi ze służby radziwiłłowskiej z Waniewa, później pogorzelnisko po zamku zostało oddane gminie żydowskiej. Po 1444 r. następuje silna rutenizacja tych mazowieckich terenów.

Dobra Tykocińskie nadal są zarządzane przez dotychczasowych właścicieli i pozostają w rodzie Gasztołdów aż do bezpotomnej śmierci Stanisława Gasztołda (prawnuka Jana) w 1542 r. Staraniem tego rodu Tykocin stał się prężnym ośrodkiem administracyjnym i gospodarczym dla całej okolicy. Głównie rozwinięto przemysł spożywczy, z browarami, gorzelniami i młynami. Pozwoliło to na wybudowanie portu rzeczno- i wystawienie wielu spichrzów gdzie składowano zboże i towary leśne, które przez *Narwę, Bug, Wisłę* spławiano do Gdańska. Miasto nawiązało kontakty handlowe z Norymbergią, Lipskiem, Królewcem i Gdańskiem. Zbudowano tu pełną infrastrukturę miejską z kościołami i cerkwią. Był to najbujniejszy rozwój miasta. Według lustracji z połowy XVII w. Tykocin obejmował 93 włóki ziemi i liczył 237 domów oraz 69 wolnych placów po spalonej zabudowie. W mieście było 56 rzemieślników oraz 56 rybaków, którzy tworzyli swój cech. Pod koniec XVII stulecia w mieście było 240 domów i 63 rzemieślników oraz 18 rybaków. W mieście było 10 karczm miodowych, 36 piwnych oraz 15 gorzałczanych. Najwięcej dla miasta uczynił Olbracht Gasztołd będący kanclerzem i wojewodą wileńskim i trockim. On bowiem w 1522 r. sprowadził do Tykocina pierwsze rodziny żydowskie z Grodna. Osadzając ich pod miastem na tzw. Kaczorowie, oddzielnym od miasta rzeczką *Moltawką* /lewy dopływ wpadający do *Narwi* na wysokości Tykocina/, w dokumencie- .. *na Kaczorowie za mostem...* zezwalając na założenie szkoły talmudycznej i cmentarza (... *na pierwszej górze za rzeką...*) a następnie drewnianego domu modlitewnego. W pozwoleniu również podano, iż Żydzi mogą przy ratuszu otworzyć kramy gdzie im wolno handlować. W tej części miasta powstał tzw. „Mały Rynek” (żydowski) oraz plac gdzie

---

⁹ Założycielem tej linii był Mikołaj Radziwiłł (1470-1521) właściciel rodowych Muśnik (w woj. wileńskim), Kiejdan i dóbr goniądzkich (Goniądz, Rajgród, Knyszyn, Waniewo)

odbywały się końskie targowisko. Społeczność żydowska nazywa Tykocin – *Tiktin, Tyktin* lub *Tuktin*.

Tak w Tykocinie rozwinęły się dwa niezależne organizmy miejskie, rozległe główne miasto chrześcijańskie położone we wschodniej części urbanizacyjnej oraz żydowskie położone po zachodniej stronie całości, gęściej zasiedlone.

W roku 1536 O. Gasztołd wydaje w Wilnie kolejny przywilej uwalniający Żydów od wszelkiej jurysdykcji sądu miejskiego i grodzkiego (*prosil... żeby ich doktor¹⁰ ...według zakonu żydowskiego one sądził¹¹..*). Tykocin z biegiem lat staje się drugim (po Krakowie) znaczącym ośrodkiem ludności żydowskiej w Polsce. Kahałowi Tykocińskiemu podlegało wiele innych Kahałów i przykahałków. Apogeum rozwoju przypada na XVII – XVIII w. gdy Kahał odgrywał znaczącą rolę w handlu na większą skalę ogólnokrajową oraz bierze udział w operacjach finansowych szlachty podlaskiej. Żydzi również obracali kapitałami lokowanymi w ich kantorach przez kościoły i klasztory z Tykocina, Podlasia i dalszych obszarów Rzeczypospolitej..

Ostatnim dziedzicem Tykocina był Stanisław Gasztołd, starosta smoleński, który w 1437 r. nadał kościołowi w Tykocinie 9 włók ziemi za Przechodniowem, łąkę zw. Siedlisko i ogród przy kościele oraz liczne dziesięciny z okolicznych wsi.

Po bezpotomnej śmierci Stanisława Gasztołda, ożenionego z Barbarą z Radziwiłłów¹² dobra Tykocińskie powinna dziedziczyć wdowa (według prawa koronnego). Za sprawą możnowładcy litewskiego Jana Hlebowicza konkurującego z rodem Radziwiłłów o władzę w Wielkim Księstwie Litewskim dobre te przechodzą na władcę Litwy Zygmunta Starego (według prawa litewskiego), stając się królewszczyzną, w skład której w 1572 r. obok Tykocina weszły ziemie wokół Knyszyna i Wasilkowa. Król Zygmunt Stary dnia 15 czerwca 1543 r. podarował starostwo swojemu synowi wielkiemu księciu Zygmunтови Augustowi. Jak wiemy wielki książę litewski w tym samym roku żeni się z Elżbietą z Habsburgów a po jej śmierci wdaje się w romans z wdową po Gasztołdzie - Barbarą Radziwiłłówną, z którą bierze potajemny ślub.

Jako wielki książę litewski często przebywa w Tykocinie, które ustanawia starostwem niegrodowym i centrum nadzoru lasów królewskich. Po koronacji w 1548 r. Zygmunt August

---

¹⁰ Według przekazów historycznych odnosi się to do pierwszego Cadyka nazywanego - Doktor z Tiktinu

¹¹ Przy późniejszej Synagodze Wielkiej wybudowana była wieża, w której osadzano skazanych Żydów.

¹² Poślubiła w 1537 r. Stanisława Gasztołda, owdowiała w 1541 r. Romansuje z w.k.l. Zygmuntem Augustem. Po śmierci jego pierwszej żony (Elżbiety z Habsburgów) Książę bierze z nią potajemny ślub w 1547 r. pomimo sprzeciwu króla Zygmunta Starego oraz jego matki – Bony Sforzy. Przeciwni są również senatorowie i posłowie, na sejmie w Piotrkowie, którzy żądają unieważnienia ślubu. Stanowcza postawa króla (koronowanego w następnym roku), jego stanowczość w tej materii w grudniu 1550 r. W maju 1551 r. królowa Barbara umiera w Krakowie. Prawdopodobną przyczyną jest choroba weneryczna. Pochowana w katedrze wileńskiej.

rozpoczyna ok. 1550 r. na ostrowie¹³ po północnej stronie *Narwi* budowę potężnego zamku, jego budowniczym był trzeci starosta tykociński Hiob Bretfus w 1566 r. W tym celu król Zygmunt II August poleca w 1568 r., swojemu nowemu staroście Janowi Szymkowiczowi znieść klasztor bernardynów¹⁴ (przenosząc zakon w inne miejsce, również na jedną z pobliskich kęp) by teren ten wraz z częścią łąk przeznaczyć pod planowaną rozbudowę Zamku. Zamek był najpotężniejszą twierdzą w tym okresie w Polsce. Zamek rozbudowywany w następnych okresach kiedy to otoczono go czterobastionowym wałem i fosami (były to naturalne ramiona, starorzecza *Narwi*). Ulokowano w nim główny arsenał Rzeczypospolitej, w 1564 r. założono w zamku - twierdzy mennicę królewską ze skarbcem, w którym umieszczone słynne arrasy królewskie i wielką bibliotekę sprowadzoną z zamku wileńskiego. W mennicy tykocińskiej bito monety polskie jak i litewskie. Tykocin stał się głównym miejscem przeprawy przez *Narew* na trasie drogi królewskiej z Warszawy prowadzącej na Litwę i Wilno (tą część traktu zwano traktem zatykocińskim) oraz z Brześcia Litewskiego przez Wizne, Tykocin, Grajewo do Królewca. Miasto połączono z północnym brzegiem drewnianym mostem o długości blisko 300 łokci oraz groblami z mostkami pomiędzy poszczególnymi wysepkami (kępami) przebiegała przez południowo-wschodnią basteję, gdzie dalej biegła między murem kurtynowym zamku a wałem szaniec ziemnych otaczających obiekt. Dalej droga (trakt) przechodziła przez północno-wschodnią basteję by dalej biec na północ przez tereny bagienne, kępy i liczne mostki i groble na rozlewiskach, przekopach, licznych ramionach rzeki.

Tykocin był miejscem częstych pobytów kolejnych królów z dynastii Jagiellonów. W mieście odprawiano sądy starościńskie t. zw. roki sądu bielskiego, głównie dla terenów zanarwiańskich leżących na północ od *Narwi*. Ponownie grodzkie prawo polskie stał się obowiązkiem dla tych terenów. Nie dotyczy to możnowładców - przedstawicieli wielkich rodów litewskich, którzy mogli być sądzeni wyłącznie przez króla. Największe rody litewskie wyjednały sobie prawo do nie podlegania jurysdykcji grodzkiej. Prawem tym objęto również mieszkańców ich latyfundiów; szlachty, mieszczan oraz chłopów¹⁵.

W 1559 r. sekretarzem króla Zygmunta II Augusta zostaje Łukasz Górnicki¹⁶, który zostaje też bibliotekarzem na zamku tykocińskim, następnie otrzymuje (1571) tytuł starosty niegrodowego w Tykocinie, od 1576 r. pełni równoległe funkcje starosty w Wasilkowie (Podlasie), jest ponadto prebendarzem licznych dóbr duchownych.

---

¹³ Z biegiem czasu po zasypaniu licznych ramion (łach) rzeki wyspa została zintegrowana w stały ląd..

¹⁴ W tym drewnianym kościółku przy klasztorze znajdował się nagrobek Łukasza Górnickiego wystawiony przez synów zmarłego. Obecnie w miejscu tym wystawiono krzyż pamiątkowy z podobną inskrypcją jaka znajdowała się na pierwszej płycie epigraficznej. .

¹⁵ I. T. Baranowski, *Z dziejów feudalizmu na Podlasiu*, odtwórka z „Przeglądu Historycznego”, Warszawa 1907, tom IV, zeszyt 1 i 2.

¹⁶ Ł. Górnicki (1527 – 1603) – polski humanista, poeta, pisarz polityczny. Zmarł w Lipnikach pod Tykocinem.

W 1569 r. całe Podlasie włączono do Polski jako ziemie koronne. Po śmierci króla Zygmunta II Augusta na zamku w Knyszynie w lipcu 1572 r., następnie jego zwłoki przewieziono do zamku tykocińskiego gdzie przez rok (do 10 września 1573 r.) czekały na pochówek w szykowanej Kaplicy Zygmuntońskiej na Wawelu. Uroczyste przewiezienie do Krakowa złożono w grobowcu.

W 1573 r. pożar częściowo niszczy miasto. Król Stefan Batory odnawia i rozszerza przywileje dla miasta Tykocina w 1576 r. Kontynuuje też prace modernizacyjne na zamku, rozpoczęte jeszcze za życia Zygmunta II Augusta, od 1550 r., w stylu renesansowym. Zamek zostaje znacznie rozbudowany stając się głównym arsenałem koronnym, przechowywano tu do 500 armat i dużo broni ręcznej. Kolejną rozbudowę zamku przeprowadza w latach 1611-1632 marszałek wielki litewski Krzysztof Wiesiołowski, który otacza go fortyfikacjami bastionowymi. Zamek-twierdza w tym okresie uchodzi za jedną z największych twierdz nizinnych w Polsce. W roku 1630 gdy w Polsce wybucha epidemia dżumy król Zygmunt III wraz z rodziną i dworem chroni się w zamku tykocińskim. Na pamiątkę tego zdarzenia starosta tykociński K. Wiesiołowski funduje w pobliskim starym kościele bernardynów ołtarz św. Sebastiana a na zamku pamiątkową tablicę. Rok później w 1633 starosta tykociński i zarazem marszałek wielki litewski K. Wiesiołowski, buduje w Tykocinie (mieście), za zgodą sejmu, alumnat - dom inwalidów wojennych, który *nota bene* zachował się do naszych czasów.

Kolejnym władcą potwierdzającym prawa miejskie Tykocina jest Władysław IV w 1633 r., kiedy to w Krakowie, wydaje m.in. przywileje Żydom tykocińskim a w Wilnie w roku 1639 r. dalsze przywileje i swobody. W 1642 r. na skutek zniszczenia (pożar) ratuszowej kancelaryjnej skrzyni król ponownie potwierdza mieszczanom dotychczasowe przywileje, ustawy cechowe, w ilości trzech jarmarków rocznie oraz swobodę wyrobu trunków. Z tego też okresu posiadamy zapis, w którym król nagradzając za zasługi wojskowe szlachetnie urodzonego Bartłomieja Kickiego z miasta Tykocina, uwolnił dom jego od wszelkich ciężarów i opłat miejskich oddając go bezpośrednio pod władzę starosty. Podobny zapis z tego samego okresu dotyczył sławetnego Metysa ogrodnika zamkowego oraz jego żony Apolonii, gdzie za zasługi zwolnił dom od powinności i ciężarów miejskich.¹⁷

W 1642 r. wzniesiono na Kaczorowie, w miejsce dotychczasowej synagogi, wielką murowaną bożnicę z wieżą, i pomieszczeniem dla rabina, obok dom talmudyczny tzw. Synagoga „mała”.

---

¹⁷ M. Choińska, Studia Podlaskie tom XVIII, Białystok 2009/2010, *Powinności mieszczan w mieście królewskim a w mieście prywatnym: Przykład Tykocina w XVI – XVIII wieku.*

W czasie „potopu” szwedzkiego Tykocin i zamek zajmują w grudniu 1655 r. stronnicy Janusza Radziwiłła /Młodszeo/ (1612-1655) będącego hetmanem wielkim litewskim, Hetman opowiadając się po stronie szwedzkiej przeciwstawiał się królowi polskiemu. J. Radziwiłł przybył do Tykocina w połowie grudnia. Wojska hetmana wraz z niewielkim oddziałem szwedzkim zajmują zamek, fortyfikują ponadto trzy punkty w samym mieście; klasztor, alumnat oraz jeden ze spichlerzy miejskich..

Hetman J. Radziwiłł zmarł na zamku w nocy z 30 na 31.12.1655 r. W tym samym czasie, dn. 29 grudnia 1655 r. zawiązała się konfederacja tyszowiecka pod dowództwem hetmana wielkiego koronnego Stanisława „Rawery” Potockiego oraz hetmana polnego koronnego Stanisława Lanckorońskiego. W dniu 22 stycznia 1656 r. w Łańcucie zwołano konfederację generalną, do której przystępuje król Jan Kazimierz, rozpoczynają się ponowne walki polsko – szwedzkie. Na Podlasiu, od lutego 1665 r., zaczyna partyzanckie walki ze szwedzkimi oddziałami i ich zwolennikami Paweł Jan Sapieha (1609–1665), który otrzymuje po zmarłym Januszu Radziwiłłowie buławę hetmana wielkiego litewskiego. Był on również przywódcą obozu antyradziwiłłowskiego niestety wiele jego działań było również często skierowane przeciwko królowi. W maju tego samego roku Tykocin i twierdza zostają oblężone przez siły pospolitego ruszenia szlachty łomżyńskiej, wiskiej i podlaskiej wspomagane przez oddziały wojsk litewskich pod komendą Samuela Oskierki, który dowodził całością sił oblężniczych. Zadanie odblokowania twierdzy Karol Gustaw polecił księciu Bogusławowi Radziwiłłowi. Wojska księcia wzmocnione siłami szwedzko- brandenburskimi, pod komendą Roberta Douglasa ruszają 10 lipca spod Modlina i Nowego Dworu Mazowieckiego, po szybkim marszu już 13 lipca docierają pod Tykocin i uderzają z marszu na oblegających. Zaskoczone oddziały litewskie wraz ze szlachtą z pospolitego ruszenia idą w rozsypkę uciekając z pola walki, tracąc osiem sztandarów i cały szlachecki tabor. B. Radziwiłł wkracza do Tykocina, po trzydniowym wypoczynku 17 lipca rusza w drogę powrotną. Do obozu króla szwedzkiego w Nowym Dworze Mazowieckim wraca 22 lipca. Dzięki zwycięstwu pod Tykocinem Szwedzi odzyskują komunikację z Podlasiem, Litwą, Prusami, Żmudzią i Inflantami.

Do kolejnych walk na tych północno-zachodnich terenach Rzeczypospolitej doszło 8.10.1656 r. pod Prostkami (wieś Krupin – zachodnia część obecnych Prostki). Bitwa między wojskami polsko-litewsko-tatarskimi a szwedzko-brandenburskimi, zakończyło się zwycięstwem wojsk polskich, pod wodzą hetmana W. Gosiewskiego. Z 4 tysięcznej przeciwnej armii zginęło tu blisko 2 tys., reszta rozproszyła się. Bitwa znana z opisu Henryka Sienkiewicza w „Potopie”(gdzie Kmicic pojmał ks. Bogusława Radziwiłła).

Wojska tatarskie następnie rozlały się po Prusach Książęcych paląc i łupiąc w odwecie za zniszczenia Szwedów i Brandenburczyków dokonane w Polsce. W ciągu dwóch tygodni, zniszczono obszary od Gołdapi po Szczytno i Nidzicę, w pasie długości 180 km i szerokości dochodzącym do 75 km. Tatarzy spalili 13 miast, 249 wsi, zniszczyli 37 kościołów i zabili prawie 2 tys. ludności, a 7.000 ludzi uprowadzili w jasyr, Mazury opustoszały. Skutkiem nędzy i zniszczeń w roku następnym (1657) na tych terenach wybuchła epidemia dżumy, która wraz z klęską głodu zebrała żniwo 80 tys. istnień ludzkich. Niszczycielski pochód Tatarów przez Prusy Wschodnie, pozostawił po sobie trwałe ślady w postaci legend, pieśni i nazw geograficznych oraz pewne wpływy kulturowe, dotyczyło to autochtonicznej ludności, która po 1945 r. została w większości wysiedlona do Niemiec.

W kolejnej bitwie pod Filipowem stoczonej 22 października wojska litewsko-polskie ponoszą klęskę a ks. B. Radziwiłł, w bitewnym zamieszaniu, ucieka z niewoli. W listopadzie w Wierzbowie Wincenty Gosiewski jako komisarz królewski zawiera rozejm z elektorem brandenburskim, który odstępuje Szwedów. Rok później doprowadza do traktatów welawsko-bydgoskich i zawarcia pokoju Królestwa Pruskiego z Rzeczypospolitą, a ks. B. Radziwiłł zostaje namiestnikiem Prus Książęcych z ramienia Brandenburgii.

W dniu 17 stycznia 1657 r. oddziały obu hetmanów Sapiehy i Gosiewskiego, po krótkim oblężeniu miasta, zdobywają Tykocin. Twierdza broni się z załogą szwedzką pod komendą D. Roji. Wojska Rzeczypospolitej wykorzystując okres zimowy, w którym zamrożone bagna i przeszkody wodne (łachy, fosy) nie były już wielkim utrudnieniem w dotarciu do wałów i murów zamkowych. Po parodniowych szturmach, nie widząc szans dalszej obrony, pięciuset osobowy oddział szwedzki wysadził w powietrze część murów zamkowych i skapitulował. Zdobywcy profanują zwłoki byłego hetmana Janusza Radziwiłła, wyrzucając ciało z trumny, która była złożona w krypcie zamkowej.

Po zakończeniu wojen polsko – szwedzkich król Jan Kazimierz w 1659 r., za zasługi wynagradza Stefana Czarnieckiego (1599-1665), powołując go na starostwo Tykocińskie wraz z miastem i zrujnowaną twierdzą. W 1660 r. powołano go na stanowisko wojewody ziem ruskich. Dwa lata później Tykocin i dobra tykocińskie zostają zapisane konstytucją sejmową na dziedziczną własność Stefana Czarnieckiego. Jednym z obowiązków nowego dziedzica było podjęcie prac remontowych na zamku oraz samym w mieście, które znacznie ucierpiało w trakcie paroletniej wojny i licznych walk o miasto. Tykocin w 1664 r. liczył tylko 940 mieszkańców, a pogłówne płaciło zaledwie 605 mieszczan. Dla przypomnienia przed wojnami połowy XVII w., w Tykocinie mieszkało blisko 1,5 tys. mieszkańców.

Stefan Czarnecki sprowadza do zamku ponad dwadzieścia dział zdobytych pod Połonką¹⁸ w 1660 r. oraz przez parę lat więzi dużą grupę jeńców z owej bitwy na zamku w Tykocinie. Zostają oni wydani Carowi, po złożeniu przez Rosjan, okupu w wysokości miliona złp.

Stefan Czarnecki w 1663 r. poprowadził nieudaną ostatnią polską ofensywę na Rosję, która zamieniła się na walki z Kozakami na Ukrainie. Po zajęciu Subotnicy S. Czarnecki rozkazał wyrzucić z grobu zwłoki Bohdana Chmielnickiego. Pomimo kilku zwycięskich potyczek, walki z Kozakami były nierozstrzygnięte. Całe Zadnieprze (Prawobrzeżna Ukraina) odpada od Rzeczypospolitej. W trakcie powrotu z kampanii, w podróży do Lwowa hetman umiera w Sokółce^k/Złoczowa, 19 lutego 1665 r. Po wielkich uroczystościach żałobnych w Warszawie hetman pochowany został w rodzinnej wsi Czarncy (Włoszczowskie), w kościele ufundowanym przez siebie samego.

W tym okresie /druga połowa XVII w./ roczny dochód starostwa wynosił ca 2700 złp. W 1673 r. zostaje zawarta umowa pomiędzy społecznością żydowską a władzami miasta, w której Kahał zobowiązuje się wносить do kasy miejskiej ryczałt w wysokości 120 złp. rocznie w dwóch ratach. W zamian miasto udzieliło im prawo do korzystania z miejskich łąk i pastwisk na wypas koni i uwolniło Kahał od opłat miejskich

Starostwo przechodzi na córkę S. Czarneckiego Aleksandrę Katarzynę, która wychodząc za Stefana Aleksandra Branickiego wnosząc mu w posagu starostwo tykocińskie. Małżeństwo doczekało się dwojga dzieci; syna Stefana Mikołaja i córkę Tekle. Syn Stefana Mikołaja - Jan Klemens Branicki (1689-1771) urodzony na zamku w Tykocinie, umiera bezpotomnie pomimo trzech kolejnych mariaży, z Katarzyną Barbarą Radziwiłłówną, Barbarą Szembek oraz siostrą ostatniego króla – Izabellą Poniatowską.

Po raz kolejny zamek tykociński pojawia się na kartach historii na początku XVIII stulecia. Związane jest to z kolejnymi zniszczeniami twierdzy, które przyniosła III wojna północna (1700-1721), szczególnie pierwsza jej faza (1700-1706), gdy walki pomiędzy wojskami szwedzkimi, rosyjskimi i saskimi, toczyły się na terenie Rzeczypospolitej, m.in. pod Tykocinem, kiedy to Karol III zajął go w 1703 r. oraz na przedpolach Warszawy (w październiku 1704 r.)¹⁹. Rok później rosyjski car Piotr również nawiedza twierdze Tykocin, w

---

¹⁸ Połonka miejscowość na obecnej Białorusi, gdzie rozegrała się jedna z bitew (28.06.1660) w trakcie wojen rosyjsko – polskich /1654-1667/. Wojska Rzeczypospolitej pod dowództwem h.w.l. Pawła Jana Sapiehy i wojewody ruskiego S. Czarneckiego pokonały wojska rosyjskie dowodzone przez Iwana Chowańskiego.

¹⁹ Po zwycięskiej bitwie pod Warszawą Konfederacja warszawska detronizuje Augusta II Mocnego, obwołując królem Stanisława Leszczyńskiego.

tym samym roku (3.11.1705) król August II Mocny²⁰ ustanawia na zamku, medal pamiątkowy z dewizą „*PRO FIDE, REGE ET LEGO*” (Za Wiarę, Króla i Prawo), najstarsze odznaczenie polskie. Jego ustanowienie było próbą przekupstwa politycznego i źródłem deprawacji ponieważ przyczyniło się do upadku Rzeczypospolitej. Dworskie odznaczenie nadawane przez panującego monarchę od początku miało na celu odznaczenie tych, na których tak bardzo zależało królowi. Po ponownym osadzeniu na tronie króla Augusta II Mocnego w 1709 r. zmienił on konspiracyjny medal w odznaczenie honorowe. Rosjanie po 1815 r. przyjęli Order Orła Białego jako najwyższe odznaczenie królewskie. Po 1832 r. order został włączony do systemu odznaczeń rosyjskich. Po odzyskaniu Niepodległości w dniu 4 lutego 1921 r. Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej przywrócił order jako najwyższe odznaczenie państwowe. Order Orła Białego był przyznawany przez Rząd Emigracyjny po II wojnie światowej. Decyzją Sejmu III Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 16 października 1992 r. ustanowiono po raz kolejny Order Orła Białego jako najwyższe odznaczenie państwowe przyznawane za znamienite zasługi cywilne jak i wojskowe.

W tym okresie (początek XVIII w.) w Tykocinie było 425 domów, w tym chrześcijańskich 238 zamieszkałych przez ok. 1900 mieszkańców, żydowskich – 180 z ok. 2000 mieszkańcami oraz 7 posesji należących do Skarbu lub szlachty.

Po śmierci Augusta II Mocnego w 1733, rozpoczął się spór o elekcję Augusta III i Stanisława Leszczyńskiego, na wolskich polach. Gdy doszło do burd, w celu zapobieżeniu dalszemu rozlewowi krwi, zwolennicy Sasa, którym patronował książę Michał Wiśniowiecki, wycofali się na Pragę a następnie w kierunku Węgrowa gdzie połączyli się z korpusem wojsk rosyjskich. Pod ich ochroną powrócili 3 października 1733 r. na pola podwarszawskiego Kamionu przystępując do elekcji. Tutaj wojska okupacyjne, pod przymusem, zwiozły dodatkowych deputowanych by razem ze zwolennikami Augusta III dokonać wyboru nowego Króla. Stało to się 160 lat po pierwszym wyborze elekcyjnym w tym miejscu króla Henryka Walezjusza. W dniu 5 października dokonano wyboru, uroczystą mszę z *Te Deum*, odprawiono w kościele bernardynów pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny na Pradze Biskupiej. W czasie modłów pod naporem tłumów załamała się podłoga nad podziemnymi grobami. Było wielu poszkodowanych, co brano za zły zwiastun panowania tego Monarchy.

Nie mogąc pogodzić się z tą elekcją zwolennicy Stanisława Leszczyńskiego najechali zamek w Tykocinie w 1734 r. paląc go i rujnując. Prawdopodobnie wtedy też spalono ratusz wraz z archiwum miejskim. Zamek już nigdy nie został odbudowany, dalsze zniszczenia

---

²⁰ Pomimo, iż konfederacja warszawska w 1702 r. zdeponowała króla Sasa ale powstała rok później konfederacja sandomierska przeciwstawiła się Szwedom i ich kandydatowi Stanisławowi Leszczyńskiemu. Konfederacja Sandomierska podpisała pod Narwą układ z carem Rosji, Piotrem I, który przystąpił do Ligi Północnej..

przyniosła I wojna światowa. W latach `60 XX w. na miejscu zamku był zarośnięty kopiec gruzu. Po badaniach archeologicznych rozpoczętych w 1961 r., w latach `80 rozpoczęto odsłanianie części fundamentów. Obecnie z funduszy i inspiracji prywatnych wzniesiono, po 2000 r., na odsłoniętych fundamentach część pierwotnych skrzydeł zamkowych wraz z wieżami i częścią murów kurtynowych. Jedna z wież w przeszłości była wieżą więzienną obecnie jest to baszta widokowa. Gotycka brama wjazdowa na dziedziniec zamkowy w trakcie przebudowy w XVI w. otrzymała renesansową oprawę szczytu, upodabiając się do Ostrej Bramy w Wilnie. W odtworzonych budynkach istnieje hotel, restauracja oraz parę sal muzealnych.

Ostatni dziedzic Tykocina hetman Jan Klemens Branicki (wnuk S. Czarneckiego) rozpoczyna liczne prace modernizacyjne miasta, chcąc mu nadać styl barokowy. Przebudowie poddano Duży Rynek, przekształcony po pożarach w 1656 r. i 1734 r. w kompozycję barokową o trapezowatym kształcie. W latach 1742 – 1749 wznosi duży barokowy kościół parafialny pw. Świętej Trójcy. Kościół stanął w nowej lokalizacji na wschodniej pierzei rozległego Rynku Głównego. Za kościołem zlokalizowano klasztor misjonarzy, wystawiony w latach 1741-1750. Do jego budowy użyto część materiałów budowlanych z ruin zamkowych. W miejscu tym pierwotnie zlokalizowana była cerkiew, której pewne fragmenty oraz fundamenty znalazły się w nowo stawianej budowli. Dawny klasztor misjonarzy o dwóch kondygnacjach przez pewien czas pełnił funkcje seminarium duchownego, obecnie mieści się w nim plebania parafii Świętego Krzyża. Teren otoczony wysokim murem z murowaną bramą wjazdową.

Cerkiew w Tykocinie wzniesiono pw. Świętej Trójcy (w tym okresie często świątyniom nadawano jednakowe wezwanie zarówno dla obrządku wschodniego jak i zachodniego). Pierwsza cerkiew wystawiona była z fundacji Olbrachta Gasztołta na początku XVI w. W roku 1573 pożar zniszczył ów przybytek, który nosił już nowe wezwanie św. Mikołaja. Odbudowano cerkiew ale kolejny pożar niszczy świątynię przed 1637 r. Król Władysław IV wydaje przywilej w 1637 r. na odbudowę cerkwi ruskiej w obrządku greckim (unickim). Wiadomym jest, że cerkiew położona była nad rzeką przy spichlerzach (które nie zachowały się) w bezpośrednim sąsiedztwie klasztoru bernardynów (leżącego po drugiej stronie rzeki). Na początku XVIII stulecia w cerkwi zaprzestano z braku wiernych odprawiania nabożeństw. Zaczynają się próby przejęcia cerkwi wraz z majątkiem i nieruchomościami tykocińskimi przez bernardynów. Stefan Aleksander Branicki (ojciec Jana Klemensa) bezprawnie przejmuje patronat nad cerkwią faworyzując bernardynów, którzy przejmują część majątku cerkiewnego. Rozpoczynają się spory o cerkiew i jej majątek w Tykocinie pomiędzy monasterem supaskim a klasztorem bernardyńskim. W 1758 r. wystawiono kolejną cerkiew pw. św. Mikołaja, barokowa w innym już miejscu, była to świątynia drewniana na kamiennej podbudowie. Na początku XIX wieku

z braku prawosławnych wiernych cerkiew przekazano parafii katolickiej a następnie księżom bazylianom z Warszawy. W 1833 r. cerkiew przeniesiono do Sokół (27 km na południe od Tykocina) na cmentarz katolicki, gdzie zachowała się po dzień dzisiejszy, pełniąc funkcje kaplicy cmentarnej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Jest to świątynia drewniana o konstrukcji zrębowej, oszalowana, jednonawowa na rzucie prostokąta.

Dla Zakonu Bernardynów, których klasztor²¹ uległ zniszczeniu na skutek kolejnego wylewu Narwi, w latach 1771-1791 z inicjatywy Jana Klemensa Branickiego wybudowano nowy klasztor w stylu barokowym z kaplicą pw. Św. Elżbiety, ogrodzeniem, dzwonnica, budynkami towarzyszącymi. Inwestycja ta za zgodą biskupa łuckiego Marcina Szyszkowskiego, wystawiona została na Nowym Mieście w Tykocinie (południowa część miasta). Pierwotnie był tu dwór i folwark Zygmunta II Augusta.

Jan Klemens Branicki w ramach przebudowy miasta wystawia też niewielki szpital oraz dworek administratora na potrzeby rezydencji ekonomicznej starostwa. Obecnie w budynku tym zlokalizowany jest Urząd Miasta. Na środku rozległego Rynku Głównego stanął pomnik hetmana Stefana Czarnieckiego w 1763 r. autorstwa francuskiego rzeźbiarza Pierre de Coudray`a.

Po trzecim rozbiórze Polski tereny Tykocina i okolic przypadają Królestwu Pruskiemu, które ustanawia tu swoje rządy, miasto znalazło się w powiecie supraskim. Tutaj też umieszczono komendę wojsk pruskich. Tykocin był dobrze zabudowanym miastem liczącym sobie 372 domy zamieszkałych przez ponad 2.750 osób (głównie Żydów), rynki i ulice były brukowane, a dużo domów murowanych.

Dawne, wyłonione z wyboru obywateli, władze miejskie zostały zastąpione przez państwowe pruskie. Dotychczasowe prawo miejskie zastąpiono niemieckim „Landrecht”. Cały majątek miasta przeszedł w ręce administracji państwowej, oddzielono w zarządzie miasta sądownictwo od administracji tworząc dwa, niezależne od siebie magistraty: sprawiedliwości i policji, w ramach której utworzono m.in. policję lekarską i nakazano szczepienia ospy. Zabroniono wykładania na ulicach mięsa i innych artykułów spożywczych, przeznaczonych na sprzedaż. Wprowadzono taksę na chleb i mąkę. Założono Lombard Miejski, co ukróciło lichwę, po 1797 r. powstała hipoteka co uregulowało prawa własności i obrót nieruchomościami.

W 1797 r. miasto dotknęła klęska pożaru. W czasie walk francusko-pruskich miasto zostało poważnie zniszczone w 1807 r. W tym samym roku po podpisaniu traktatu pokojowego w Tylży pomiędzy Napoleonem a Aleksandrem I, miasto Tykocin wraz z terenami położonymi na południowym brzegu Narwi włączono do Księstwa Warszawskiego. Dwa lata później (1809) Rada Stanu Księstwa

---

²¹ Po przeniesieniu Bernardynów na Nowe Miasto, zniesiono dotychczasowy drewniany kościół a murowany klasztor został przeznaczony na pomieszczenie sądów ziemskich, obecnie brak jest jakichkolwiek śladów. Patrz przypis nr 11, s.9.

Warszawskiego schroniła się w Tykocinie przed wojskami austriackim, które przejściowo zajęły Warszawę.

Królestwo Polskie utworzone 9.VI.1815 r. zostało połączone z cesarstwem rosyjskim unią personalną, przez wspólnego dziedzicznego monarchę i wspólną politykę zagraniczną. Do kompetencji władcy należało między innymi; zwierzchność nad wojskiem, które zachowało język, barwy narodowe oraz na czapkach dotychczasowy wizerunek Orła Białego siedzącego na pelcie.

Królestwo Polskie zwane potocznie Kongresówką obejmowało obszar 126.500 km², z ludnością bliską 3 milionów²² (w 1815 r.). Ustawa Konstytucyjna Królestwa Polskiego z 1815 r. przywróciła tradycyjny podział kraju na województwa, odpowiadających dawnym departamentom (z okresu Księstwa Warszawskiego). Województw było osiem: krakowskie, sandomierskie, kaliskie, lubelskie, płockie, mazowieckie, podlaskie i augustowskie. Tykocin znalazł się na terytorium województwa podlaskiego. W 1820 r. w Tykocinie utworzono szkołę podwydziałową a w 1826 r. miasto liczyło ponad 3 tys. mieszkańców

W trakcie powstania listopadowego na groblach tykocińskich rozegrała się bitwa między wojskami polskimi a ariergardą gwardii rosyjskiej – 21.05.1831 r. Po upadku Powstania Listopadowego, w ramach represji mających za zadanie likwidację autonomii i scalenie z Imperium, było nadanie przez Mikołaja I Statutu Organicznego – 14 (26).II. 1832 roku, z nową organizacją Królestwa Polskiego, które formalnie włączono do Rosji. Przy zachowaniu dotychczasowych instytucji administracyjnych, było wprowadzenie zamiast województw i wszelkich związanych z tym instytucji – guberni. Nastąpiło to w roku 1837 (7. III), których nadal było osiem, z tym, że cztery lata później zmieniono nazwę guberni krakowskiej na kielecką. Jednocześnie z przemianą dotychczasowych województw na gubernie wprowadzono nową jednostkę administracyjną o nazwie „obwód”, która obejmowała dotychczasowe 2-3 powiaty. W 1842 r. zlikwidowano obwody, a powiaty przekształcono w okręgi. W roku 1844 wprowadzono dalsze zmiany terytorialne na szczeblu guberni. Królestwo Polskie podzielono na pięć guberni: warszawską – łącząc dotychczasową gubernie mazowiecką z kaliską, radomską (sandomierska z kielecką), lubelską (lubelska z podlaską – tutaj znalazł się Tykocin), oraz płocką i augustowską. Łączenie czy rozgraniczanie ziem nowych guberni przeprowadzono na drodze administracyjnej nie licząc się z dotychczasową tradycją polską. Po powstaniu 1863/4 r. usunięto władze centralne Królestwa, wprowadzając ustrój administracyjny czysto rosyjski oraz władzę generała-gubernatora w miejsce dotychczasowego namiestnika. Było to działanie polityczne mające na celu pełną unifikację ustroju administracyjnego ziem polskich

---

²² K. Krynicki, *Rys geografii Królestwa Polskiego*, Warszawa 1902, s. 3 ...Królestwo Polskie w wyżej wymienionych granicach zajmują przestrzeń 2216 ½ mil²....., na przełomie XIX i XX w. ludności było 9 ½ miliona.

z resztą Imperium Rosyjskim. Nowa reforma terytorialna z 1867 r. miała na celu odejście od dotychczasowego podziału kraju, opartego na postanowieniach konstytucji Królestwa Polskiego z 1815 r. Podzielono kraj na dziesięć guberni i 85 powiatów. Miasto Tykocin wraz z najbliższą okolicą znalazło się w nowo utworzonej guberni łomżyńskiej, powiecie mazowieckim (Wysokie Mazowieckie). W 1845 r. władze rosyjskie skasowały odrębność Obwodu Białostockiego przyłączając go do Guberni Grodzieńskiej skutkowało to powolnym upadkiem miasta, które nie wytrzymało konkurencji gospodarczej z pobliskim Białymstokiem. Pod koniec XIX w. na terenie miasta było 440 domów zamieszkałych przez ponad 5.3 tys. mieszkańców, w tym 73% Żydów²³, 27% katolików) W mieście było 5 spichlerzy zbożowych, parę młynów, wiatraków, browar, 47 kramów oraz 225 warsztatów rzemieślniczych, głównie żydowskich. Ludność chrześcijańska zajmowała się głównie rolnictwem i rybołówstwem – 230 gospodarzy. Obszar ziemi należących do mieszczan wynosiła 122^{1/2} włóki chełmińskiej, w tym 76^{1/2} ziemi ornej, 12^{1/2} zajmowały ogrody, 22 – łąki i pastwiska, 11^{1/2} lasy W mieście były dwa kościoły, Synagoga, Dom Talmudyczny, dawny przytułek dla wojskowych inwalidów, przytułek dla starców, szkoła początkowa, sąd pokoju, urząd pocztowy i telegraf oraz kancelarie rejenta W mieście było 15 ulic /w większości brukowane/ i trzy rynki. Ostatnią istotną inwestycją w Tykocinie było wystawienie na przełomie XIX/XX w. mostu drogowego, stalowego.²⁴

W 1918 r. Podlasie staje się fragmentem odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej. Rok później okręg Białostocki przyłączono do Polski a w 1920 r. front dwukrotnie przetoczył się przez te tereny (wojna polsko – bolszewicka). Po 1922 r. granice kraju przesunięto daleko na wschód. Tykocin znalazł się na terytorium powiatu wysokomazowieckiego w województwie białostockim. Miasto wyszło ze światowej zawieruchy mocno osłabione ekonomicznie z ubytkami w infrastrukturze miejskiej i ubytkiem ludności. W tym okresie na terenie miasta znajdowało się 273 domy zamieszkałe przez 2207 mieszkańców. W okresie międzywojennym po śmierci Józefa Piłsudskiego w maju 1935 r. dochodzi do zamieszek /pogromów/ na terenie miasta. We wrześniu 1939 r. do Tykocina i części województwa białostockiego wkraczają Niemcy, zaczynają się pierwsze akty eksterminacji ludności żydowskiej. Z końcem września na podstawie Paktu Mołotow – Ribbentrop Niemcy odступują te tereny Armii Czerwonej. Rosjanie w ciągu 1.5 roku wywożą ponad jeden milion Polaków z byłego województwa białostockiego. Po 22 czerwca 1941 r. miasto ponownie zajmują Niemcy. Burmistrzem zostaje miejscowy Niemiec Jan Fibich, który razem Edmundem Wiśniewskim przygotowali listę

²³ W Tykocinie urodził się Markus Zamenhof ojciec Ludwika Zamenhofa, twórcy międzynarodowego języka Esperanto.

²⁴ B. Chlebowski, *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, Warszawa 1892, Tom XII, s.695-698.

Żydów współpracujących z radzieckim NKWD. W dniach 25 i 26 sierpnia 1941 r. Niemcy spędzają na Rynek (Żydowski) 3 tys. Żydów z miasta i najbliższej okolicy. Z grupy tej wyselekcjonowano około 1400-1700 osób wysyłając ich do Zawad, a następnie mordując w Lesie Łopuchowskim²⁵. Zbiorowy grób może kryć większość populacji miasta. Przez całą okupację niemiecką pozostali Żydzi są wywożeni do obozów zagłady lub mordowani na kirkucie i w innych, niezidentyfikowanych miejscach. Mienie pożydowskie gromadzono w zdewastowanej Starej Synagodze, które częściowo było rozkradzione przez Niemców lub sprzedawane w publicznych licytacjach. Okres okupacji Niemieckiej przeżyło zaledwie kilkunastu Żydów.

Podobny los spotkał polskich mieszkańców, 27 maja 1944 r., z rozkazu wydanego przez gauleitera i nadprezydenta Prus Wschodnich (tereny te wcześniej włączono do Reichu) Ericha Kocha, komendant Policji w Białymstoku wydał rozporządzenie, na podstawie którego aresztowano 1.5 tys. osób z ówczesnego powiatu wysokomazowieckiego, w tym 400 mieszkańców Tykocina. Była to represja za zabójstwo dowódcy posterunku żandarmerii – F. Szweigera oraz licznych ataków na szlaki komunikacyjne, urzędy i inne placówki niemieckie.

Aresztowanych w wieku od 16 do 66 lat zgromadzono na Rynku w Tykocinie, następnie przewieziono do więzienia w Białymstoku. Potem po krótkim śledztwie trafiali oni do niemieckich obozów koncentracyjnych. W mieście pozostawiono dzieci i starców, którzy mieli trudności w zajmowaniu się pozostawionymi gospodarstwami, zapanował głód. Taka sytuacja trwała do lata 1945 r. kiedy większość aresztowanych mieszkańców Tykocina zaczęła powracać z łagrów.

Po wkroczeniu 27 lipca 1944 r. Armii Czerwonej (były to wojska 1. Frontu Białoruskiego w ramach Operacji „Bagatarion”) do Białegostoku rozpoczęły się uciążliwe walki na Podlasiu, głównie o Suraż nad *Narwią* i Brańsk nad *Nurem*. Na początku sierpnia uporczywe ataki zmusiły Niemców do odwrotu za *Narew* i dolną *Biebrze*. Po miesiącu walk Niemcy wycofali na umocnione pozycje obronne zw. „pozycją wschodnio pruską”. Front ustabilizował się na linii Jezioro Gołdap – Filipów – Żubrynek – Augustów – Kanał Augustowski – *Biebrza* – *Narew*.

Na zajętych terenach Podlasia rozpoczyna działalność wojenna administracja rosyjska zwalczająca polski siły narodowe, zarówno miejscowe; gdzie Obwód Wysokie Mazowieckie formował, w ramach akcji „Burza”, 76.pp. AK²⁶, pod dowództwem kpt./ppłk/ Władysława

---

²⁵ Lopuchowo, miejscowość położona o ok. 9 km na południowy zachód od Tykocina. Lasy zw. Łopuchowskimi z mogiłą ok. 4 km od miasta.

²⁶ Był to kontynuator 76.Lidzkiego Pułku Piechoty im. Ludwika Narbutta, stacjonującego do 1939 r. Grodnie. W czasie walk wrześniowych (6.IX.39) sztandar pułku wpadł w ręce Niemców, odbity został w krwawym, rozpaczliwym zmaganiu wręcz.

Liniarskiego „Mścislawa” oraz oddziały m.in. z 6. Brygady Wileńskiej AK, które znalazły się na terenie Podlasia. Po maju 1945 r. administracje przejmują władze polskie. W terenie silne oddziały partyzanckie – byłego AK, WIN nie zlikwidowane przez Armię Czerwoną i NKWD rozpoczynają walki partyzanckie. Dnia 30.08.1945 r., w Tykocinie został zaatakowany posterunek milicji, wielokrotnie też dochodzi do rekwizycji towarów ze Spółdzielni Rolniczo-Handlowej w samym mieście. W licznych zasadzkach i potyczkach ginęli zarówno ludzie podziemia, UBP, milicji. Kolejne amnestie osłabiły ruch narodowy. Najdłużej walczyły oddziały prawicowego podziemia, ostatnie grupy zostały rozbite i zlikwidowane na przełomie lat `40 i `50 XX w. Ostatni „leśny” oddział został zlikwidowany na tych terenach w 1953 r.

Według nowego podziału administracyjnego kraju Tykocin pozostał w dawnym powiecie białostockim. W 1950 r. Tykocin wraz z innymi pięcioma miastami położonymi na współczesnych terenach województwa traci status miasta. Jest to usankcjonowanie poprzedniej decyzji władz okupacyjnych, niemieckich, które w 1944 r. odebrało tym miastom, w tym Tykocinowi, prawa miejskie. Główną przesłanką było radykalne zmniejszenie liczby mieszkańców (wskutek eksterminacji ludności żydowskiej). W Tykocinie bezpośrednio po wojnie zamieszkiwało około 1000 ludzi. W połowie lat `60 XX w. liczba ludności wzrasta do 2 tys. Według ostatnich szacunków w mieście żyje podobna ilość mieszkańców – 1980 (dane z 2012 r.). W miejscowości istnieje szkoła podstawowa, przychodnie, poczta, placówki bankowe, sieć handlowa, placówki rzemieślnicze. Głównym walorem są liczne zabytki, które wpłynęły na rozwój turystyki w Tykocinie.

• ZABYTKI

Miasto Tykocin z najbliższą okolicą zachowało do dzisiaj niepowtarzalny urok i ponad sto obiektów zabytkowych, z których większość wpisana jest do rejestrów krajowego jak i światowego dziedzictwa kultury, sztuki czy folkloru.

* Grodzisko, na południe od centrum miasta znajdują się ziemne pozostałości średniowiecznego grodu prawdopodobnie z XII-XIV stulecia.

* Zamek – gotycko-renesansowy, parokrotnie rujnowany i odbudowywany. Najwięcej ucierpiał w połowie XVIII w. Całkowicie rozebrany podczas I wojny światowej. Obecnie pieczołowicie odbudowywany w pierwotnym kształcie.

Odbicie sztandaru kosztowało życie 16 poległych żołnierzy. Płat w 1940 r. przesłany do Rzymu, w 1944 r. do Londynu do Muzeum im. Gen. Sikorskiego. Głowica z orłem i drzewce – zastępcze.

* W nowym klasztorze pobernardyńskim znajdują się krzyż z gotycką Pasją Chrystusa zdobiony ofiarowany przez lekarza ostatnich Jagiellonów – Macieja z Krajny zw. Lisem (1470–1547)²⁷. Krzyż ten został przeniesiony z pierwszego kościoła bernardynów znajdującego się przy przeprawie przez Narew. Rzeźba ta przypisywana jest Witowi Stwoszowi.

*Duży Rynek – rozległy rynek z okresu lokacji (XV w.) otoczony licznymi zabytkowymi niskimi budynkami - dworami. Niektóre z nich przetrwały od XIX stulecia.

* Mały Rynek pierwotnie służył celom handlowym, obecnie pełni pierwotną funkcję zlokalizowano na nim targowisko.

* Dawny Ratusz - W połowie Rynku Głównego (przy południowej pierzei – ul. Złotej zachował się klasycystyczny budynek, który w przeszłości pełnił funkcje Ratusza. Murowany budynek na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny z poddaszem użytkowym. Od frontu siedmioosiowy /2 x 3 okna/ + wejście. Z boku 2 osiowy. Ściany dzielone pilastrami na całej wysokości. Dach dwuspadowy. Obecnie w budynku tym umieszczono Centrum Kultury i Sztuki.

* Kościół parafialny pw. Świętej Trójcy. Kościół stanął w nowej lokalizacji na wschodniej pierzei rozległego Rynku Głównego. Jest to budowla bazylikowa, trzynawowa z półkolistą elewacją frontową określaną jako fasada parawanowa. Fronton flankowany dwoma wolnostojącymi wieżami połączonymi z korpusem kościoła arkadowymi łukami. Wnętrze świątyni zdobią polichromie ścienne z 1749 r. wykonane przez Sebastiana Ecksteina. Barokowo – rokokowy ołtarz główny, bogato złocony. W ołtarzu Obraz Matki Boskiej Anielskiej z dawnego klasztoru bernardynów. Również z dawnego wyposażenia klasztornego bernardynów zostały przeniesione do nowo wzniesionego kościoła; obraz Matki Boskiej Szlacheckiej (w jednym z bocznych ołtarzy), granitowe kropielnice, epitafium Sebastiana Sobieskiego oraz relikwiarz Drzewa Krzyża Świętego zawierający relikwie świętych

Przy wejściu do kościoła znajdują się dwa obrazy z epoki fundatorów: Jana Klemensa i Elżbiety Branickich. Obrazy malowane przez Augusta Mirysa, nadwornego malarza Branickich.

* Za kościołem znajduje się dawny klasztor misjonarzy, wystawiony w latach 1741-1750 w stylu barokowym. Do jego budowy użyto materiałów budowlanych z ruin zamkowych. W miejscu tym pierwotnie zlokalizowana była cerkiew, której pewne fragmenty oraz fundamenty znalazły się w nowo stawianej budowli. Dawny klasztor misjonarzy o dwóch kondygnacjach przez pewien czas pełnił funkcje seminarium duchownego, obecnie mieści się w nim plebania parafii Świętego Krzyża. Teren otoczony wysokim murem z murowaną bramą wjazdową.

---

²⁷ Wiesław Wróbel, *Studia Podlaskie*, t. XVIII (2009/2010).

Po zrujnowaniu starego klasztoru bernardyńskiego przez powódź Bernardyni obejmują pod koniec XVIII w., za zgodą biskupa łuckiego Marcina Szyszkowskiego, kościół św. Marka na Nowym Mieście w Tykocinie (południowa część miasta). Pierwotnie był tu dwór i folwark Zygmunta II Augusta. W latach 1771-1791 z inicjatywy Jana Klemensa Branickiego wybudowano tu nowy klasztor w stylu barokowym, ogrodzeniem, dzwonnica, budynkami towarzyszącymi z XIX w.. Była to już trzecia tykocińska siedziba Ojców Bernardynów. Ze starego klasztoru przeniesiono tu gotycką rzeźbę Pasji Chrystusa. Przy nowym klasztorze miał stanąć nowy kościół Bernardynów pw. Nawiedzenia NMP. Śmierć Fundatora przerywa rozpoczętą budowę Dzieło na początku XIX w. kontynuują płk Antoni Ostrowski i podczaszy Michał Szczawiński. We wschodnim skrzydle wystawiono jednonawową kaplicę na miejscu, której w 1837 r. wzniesiono kościółek pw. św. Elżbiety. Na frontowej ścianie wmurowano dwie tablice epigraficzne przeniesione z pierwotnego kościółka bernardynów. W centralnej części założenia miał powstać duży kościół Ojców Bernardynów pw. Nawiedzenia NMP. Za Jana Klemensa Branickiego zdążono wystawić część podziemną i fundamenty, które z czasem rozebrano. W centralnym miejscu niedoszłej inwestycji po splantowaniu dziedzińca w 1861 r. wystawiono figurę Niepokalanej, rzeźba z piaskowca na żeliwnym cokole.

Obecnie w budynkach poklasztornych znajduje się Dom Pomocy Społecznej Caritasu – przeznaczony dla kobiet chorych psychicznie.

* Na wschodnich peryferiach miasta /1,2 km od kościoła parafialnego/ znajduje się cmentarz grzebalny o pow. 2,36 ha, założony w 1795 r. przez księdza Andrzeja Cykanowskiego. Na cmentarzu znajduje się kaplica cmentarna pw. Matki Boskiej Bolesnej oraz m.in. neogotycka kaplica grobowa Glogerów z 1885 r. z pobliskiego Jeżewa, grobowiec „katakumby” z 1841 oraz murowane ogrodzenie cmentarza z 1857 r. wraz z bramą wystawioną w 1895 r.

* Po przeciwnej, zachodniej stronie miasta znajduje się cmentarz żydowski. Jest to najstarszy kirkut na Podlasiu, założony w 1522 r. Zachowało się do dzisiejszych czasów około 500 macew, najstarsza z 1791 r.

* Przy wschodniej pierzei Dużego Rynku (narożnik północno-wschodni) wystawiony najstarszy zachowany budynek z lat 1634-1638 alumnatu wojskowego. Był to pierwszy w Polsce dom żołnierzy – weteranów. Budynek na planie zamkniętego kwadratu z dziedzińcem wewnętrznym. Obecnie znajduje się tutaj restauracja i dom wycieczkowy.

* Po drugiej stronie kościoła, przy wschodniej pierzei Rynku znajduje się dawny szpital z 1755 r. Zajmuje on południowo wschodni narożnik rynku. Budynek na planie prostokąta.

* Na środku rozległego Rynku Głównego stanął pomnik hetmana Stefana Czarnieckiego w 1763 r. Drugi po Kolumnie Zygmunta w Warszawie, świecki pomnik w Polsce. Jest to dzieło

rzeźbiarza francuskiego Pierre de Coudray'a. Dwumetrową rzeźbę hetmana wykonano z piaskowca szydłowieckiego i ustawiono na cokole. Całość ogrodzona kutą kratą. Postać Stefana Czarnieckiego przedstawiono w stroju kontuszowym, w podniesionej ręce dzierży złożoną buławę. Na cokole (od frontu) widnieją łacińskie inskrypcje z tekstem przywileju nadania starostwa tykocińskiego hetmanowi, z jego herbem osobistym „Łodzia”. Po przeciwnej stronie postumentu napisy sławiące fundatora J. K. Branickiego z tarczą herbu „Gryf”. Po przejściu miasta przez spadkobierców Branickich – Potockich w 1903 r. pomnik był remontowany ich sumptem.

* Na Małym Rynku (żydowskim) z tego samego okresu zachowała się Synagoga tzw. „Duża”, barokowa, z 1642 r. Jest to wielka murowana bożnica z wieżą. W XIX w. częściowo przebudowana. Świątynia zdewastowana i częściowo zniszczona w trakcie ostatniej okupacji niemieckiej. Została odrestaurowana w latach `60 – 70 ubiegłego stulecia. We wnętrzu urządzono filie Muzeum Podlaskiego w Białymstoku. Zwiedzającym udostępniono główną salę modlitewną z bimą, naściennymi freskami i licznymi akcesoriami religijnymi. Ponadto zgromadzono tu archiwa rodzinne od XVIII do XX w. oraz liczne judaika, m.in. tory. Odtworzono pokój rabina. W pobliżu Synagogi zachowały się fragmenty arkadowego muru z bramami.

* Obok Dużej Synagogi mieści się przy ul. Koziej dawny Dom Talmudyczny zw. Synagoga „Mała”. Budowla z końca XVIII w. Obecnie jest to miejsce ekspozycji dalszych zbiorów muzealnych, m.in. Gabinet Glogerowski²⁸, stała wystawa wyposażenia dawnej apteki, galeria malarska. W pomieszczeniach wystawiane są ekspozycje czasowe i okazjonalne.

* W części żydowskiej miasta (Kaczorowie) zachowało się kilka zabytkowych, murowanych kamienic z końca XVIII i XIX stulecia

* Dworek administratora z dwoma alkierzami, wzniesiony został około połowy XVIII stulecia, na potrzeby rezydencji ekonomicznej starostwa. Obecnie znajduje się tutaj siedziba Urzędu Miasta. W pobliżu dworku wystawiono w 1982 r. pomnik Orła Białego.

* Liczne domy murowane, murowano-drewniane i drewniane z XVIII i XIX stulecia rozrzucone po całym zachowanym mieście. Wśród nich wyróżnia się dom drewniany z ogrodem (ul. Klasztorna 2) z drugiej połowy XIX w.

* Budynek poczty wybudowany po 1815 r.

* Wiatrak koźlak z 1887 r. postawiony przez holendrów.

---

²⁸ Zygmunt Gloger, ur. 3.11.1845 w majątku Tybory-Kamionka (Podlasie, pow. wysokomazowiecki). W 1859 r. rodzina przenosi się do majątku w Jeżewie (9 km od Tykocina). Po naukach w Warszawie, studiach w Szkole Głównej i krakowskim UJ, zostaje znanym etnografem, historykiem, naukowcem. Na starość powraca do majątku w Jeżewie. Umiera w 1910 roku w Warszawie. Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

* Stalowy most drogowy na Narwi z przełomu XIX/XX w.

* Na wystawionych obecnie „witaczach” wokół miasta jednym z elementów drewnianej konstrukcji w kształcie bocznych wież kościoła farnego obok nazwy miasta i herbu jest wizerunek dwóch witających się dłoni. Jest to symboliczne przedstawienie dwóch społeczności polskiej i żydowskiej. Takie samo ujęcie możemy zaobserwować w herbie miejscowości Kolbuszowa czy na sztandarze z okresu Powstania Styczniowego gdzie na płacie umieszczono ów symboliczny uścisk dłoni z napisem „WALCZĄCYM BRACIOM POŚWIĘCAJĄ POLKI IZRAELITKI”

• WALORY TURYSTYCZNE

Największą turystyczną atrakcją Tykocina są Rozlewiska *Narwi*, która pierwotnie płynęła pod miastem kilkoma korytami. W latach `70 ubiegłego wieku przeprowadzono regulację rzeki, budując jazy i wały. Rzeka straciła wiele na uroku ale nadal jest malownicza i dzika. Na prawym (północnym) brzegu wybudowano wieżę widokową, z której można obserwować florę i faunę związane z obszarem bagiennym w tym miejscu.

Przez Tykocin prowadzi też wiele pieszych szlaków turystycznych;

- Szlak Włodzimierza Puchalskiego²⁹ (czerwony) przebiegający przez Łapy Osse - Płonkę Kościelną – Waniewo – Pajewo – Tykocin – Górę. Długość 35 km .

- Szlak Zygmunta Glogera (zielony) od Nowosiółek – Choroszcz – Rogowo – Rzędziany – Leśniki – Sanniki – Tykocin – Las Łopuchowski – Jezewo. Długość 60 km .

- Szlak Łukasza Górnickiego (żółty) przebiegający przez Tykocin i łączący Narwiański Park Narodowy z Biebrzańskim Parkiem Narodowym. Długość 20 km .

- Szlak Królowej Bony (niebieski). Tykocin – Krypno – Knyszyn – Kopisk – Czarną Białostocką – Woronicze – Kopną Górę. Długość 75 km .

Trasy Rowerowe;

- Obwodnica Rowerowa po Narwiańskim Parku Narodowym (niebieski) o długości 90 km . Od Choroszczy – Zawady – Baciuty – Dobrowodę – Turośń Dolną – Suraż – Łapy – Waniewo – Kurowo – Jezewo – Tykocin – Choroszcz.

- Podlaski Szlak Bociani (czerwony) – 210 km . Szlak łączący trzy Parki Narodowe: Biebrzański, Narwiański i Białowieski. Propagujący budownictwo ludowe, osobliwości

---

²⁹ W. Puchalski (1909 – 1979) – polski agronom, przyrodnik, fotograf. Jest autorem określenia „bezkrawe łowy” odnoszące się do fotografowania przyrody. Mieszkał niedaleko Tykocina w miejscowości Morusy.

kulturowe Polaków, Białorusinów, Tatarów, Żydów, Ukraińców. Prowadzi od Osowca Twierdzy – Tykocin – Waniewo – Suraż – Kaniuki – Puchły – Białowieże.

Pod Tykocinem we wsi Pentowo duża kolonia bociania zaliczana do Europejskiej Wsi Bocianie. W najbliższej okolicy ponad 30 gniazd bociana białego oraz dwie wieże obserwacyjne.

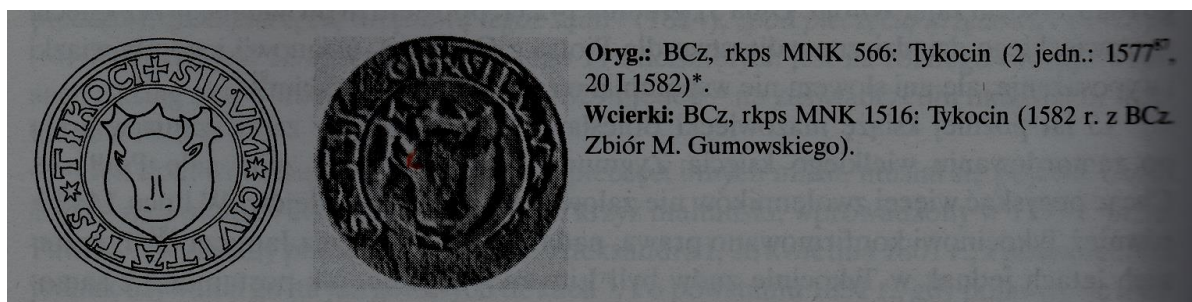
Rezerwat Przyrody „Szelałówka”, w północno – zachodniej części gminy, pomiędzy wsiami Szafranki i Żuki, znajduje się leśny rezerwat ponad 62 hektarowy. Chroni on unikatowe wydmy porośnięte lasem sosnowym. Pomędzy wydmami zalegają bagienne zagłębienia. Różnice wysokości dochodzą nawet do 10 m .

Kiermusy – kolonia wsi Nieciece jest miejscowością letniskową z Dworkiem nad Łąkami, karczmą , domkami noclegowymi, domkiem Rasputina, Dworkiem Stanicą Rzeczną Łabędzie, Jantarowym Kasztelek ze zbiorami militariów oraz prywatną ostoją żubrów.

• TRADYCJE HERALDYCZNE

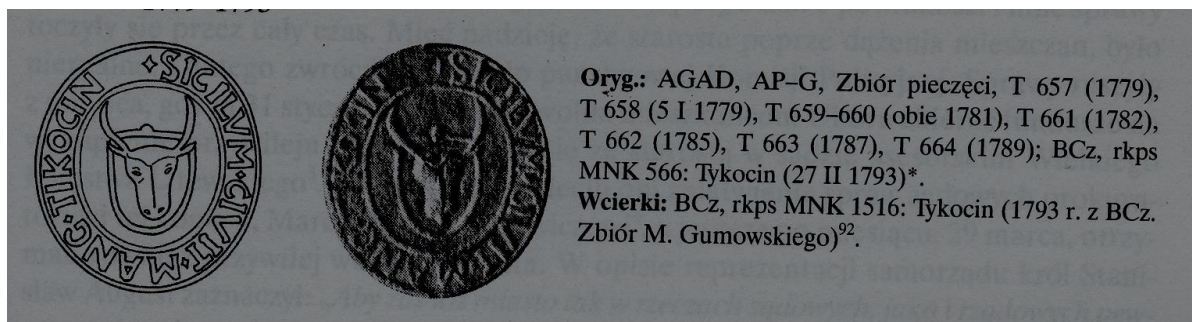
Książę warszawski Janusz I Starszy (1382-1429) ustanowił 5.04.1424 r. Piotra z Gumowa wójtem nowo założonej miejscowości nad Biebrzą, ponad rok później w czerwcu 1425 r. nadaje owej osadzie – Tykocinowi prawa miejskie, chełmińskie na wzór praw miejskich Łomży. Jest to rok przełomowy dla Tykocina i najbliższej okolicy albowiem latem tegoż roku książę litewski Witold będący władcą Wielkiego Księstwa Litewskiego zajmuje tą część Podlasia i wciela go do Litwy. Pod koniec grudnia tego samego roku ponownie nadano tytuł dziedzicznego wójtostwa Piotrowi z Gumowa, ustanawiając jego obowiązki i uposażenie a miastu prawa miejskie magdeburskie. Ponowne nadania praw miejskich magdeburskich Tykocinowi na skutek pożarów i zniszczeń nastąpiło za Władysława IV i Jana Kazimierza. We wszystkich tych przywilejach nie ma opisu herbu ani pieczęci Tykocina.

* Pierwszym śladem są dwa akta z drugiej połowy XVI w. (1577 i 1582) gdzie umieszczono odciski tej samej pieczęci. Obie pieczęcie odcisnięte były w zielonym wosku z odpowiednią formułą sygillacyjną.

Oryg.: BCz, rkps MNK 566: Tykocin (2 jedn.: 1577⁵⁷, 20 I 1582)*.

Wcierki: BCz, rkps MNK 1516: Tykocin (1582 r. z BCz. Zbiór M. Gumowskiego).

Oryg.: AGAD, AP-G, Zbiór pieczęci, T 657 (1779), T 658 (5 I 1779), T 659–660 (obie 1781), T 661 (1782), T 662 (1785), T 663 (1787), T 664 (1789); BCz, rkps MNK 566: Tykocin (27 II 1793)*.

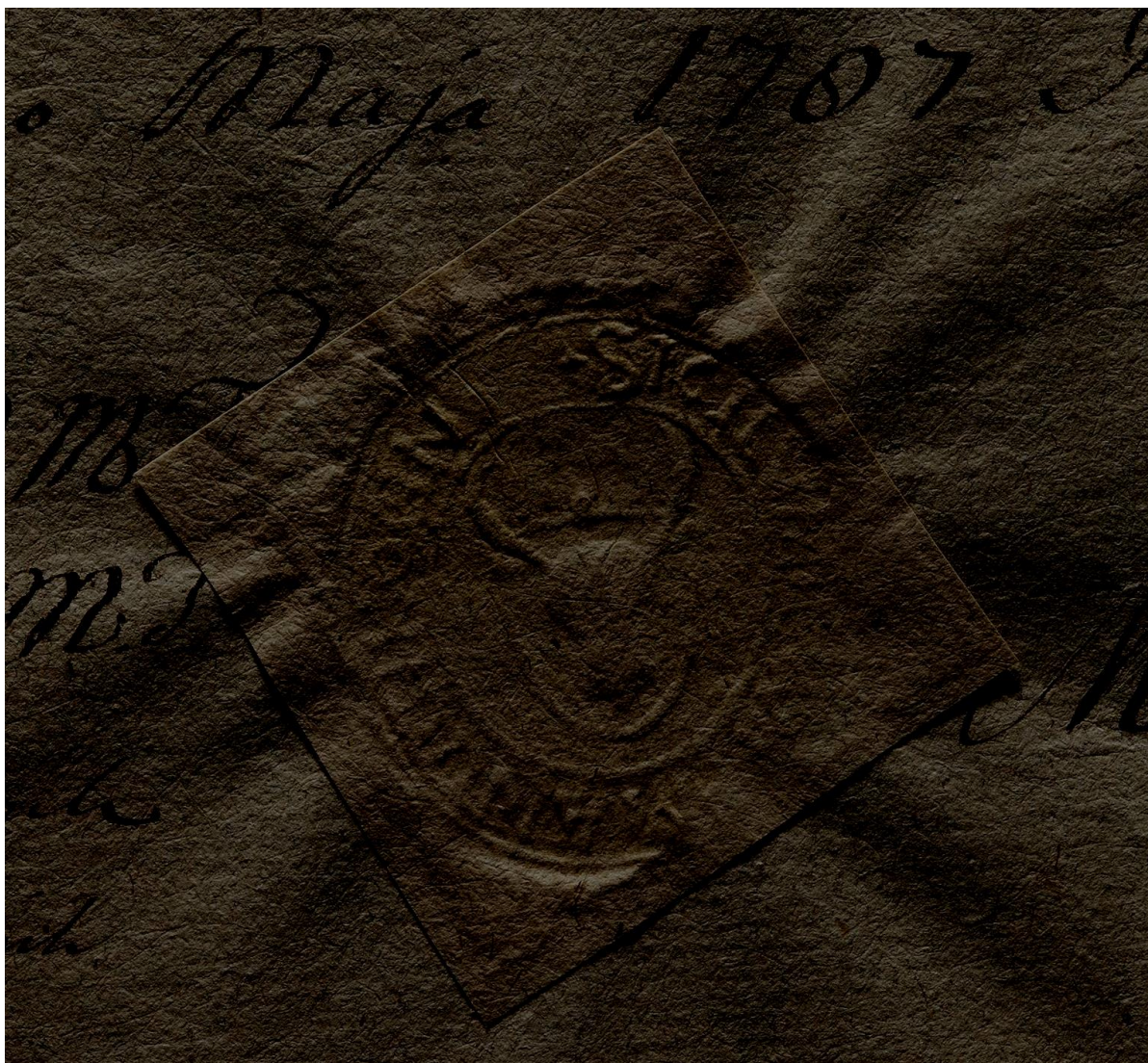
Wcierki: BCz, rkps MNK 1516: Tykocin (1793 r. z BCz. Zbiór M. Gumowskiego)⁹².

Odciski pieczęci okrągłe o średnicy 29 mm, łacińska legenda otokowa wzdłuż krawędzi w środkowym polu renesansowa tarcza w której przedstawiono głowę tura.³⁰

- Drugim wzorem odcisków pieczęci herbowych Tykocina pochodzą z końca XVIII w. Odciski owalne, o rozmiarach 34x31 mm, łacińska legenda otokowa wzdłuż krawędzi, dywizory w kształcie rombów. W centrum pola napieczętnego prostokątna tarcza o ostro zakończonej podstawie w niej przedstawiona głowa tura z rogami wystającymi poza główce centralnej tarczy.³¹
- Kolejną informację na ten temat znajdujemy u M. Gumowskiego gdzie Autor m.in. piszę... herb podamy według pieczęci z XVI w. z napisem + SILUM * CIVITATIS * TIKOCI (29 mm), która znajduje się u dokumentów z 1582 i 1777 w Muzeum Czapskich w Krakowie...Herb: na czerwonym polu żółta głowa wołu...

³⁰ E. Rymsza, *Pieczęcie Miast Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Warszawa 2007, s.934-938.

³¹ Tamże.

Pieczęć miejska m. Tykocina 1787, Muzeum Narodowe w Warszawie.

Bezspornym pozostaje zatem sprawa wyglądu herbu miasta, jest to głowa turza z rogami we wszystkich herbarzach z XIX-XX w. przedstawiany jest ten sam wizerunek, często jednak jest to głowa żubrza nazywana też głową wołu czy bawołu (?). Związane jest to z pozostałością heraldyki rosyjskiej, gdzie w głowicy przedstawiano herb guberni a w polu tarczy godło miejscowości. Dla tych terenów było to Grodno, gdzie herbem gubernialnym była sylwetka żubra. Obecnie w Tykocinie, któremu przywrócono prawa miejskie. Miasto powróciło do swojego herbu ale w nietypowym kształcie –

* W czerwonej tarczy renesansowej (polskiej) złota głowa tura. Nad tarczą *corona muralis* w kształcie bramy miejskiej z napisem *A.D 1425*. Poniżej czerwona szarfa z łacińskim napisem – *Insigne Civitatis Tykocinensis*.

Uwagi do owego wyobrażenia herbu. Komisja Heraldyczna zaleca żeby herby miejscowości umieszczać na tarczach gotyckich typu hiszpańskiego, godła powinny być obwiedzione liniami konturowymi, których tutaj brak. W herbach nie powinno używać się zewnętrznych dodatków typu; korony miejskiej, trzymaczy czy dewizy. Ponadto miasto nigdy nie było otoczone jakimikolwiek obwarowaniami czy posiadało baszty bramne. Baszty zachowały się (odrestaurowane) na Zamku, oraz w Wielkiej Synagodze. Niezachowany Stary Ratusz nie pozwala nam wykazać, iż wieża (więzienie) była integralną częścią tego budynku. Zachowany budynek następnego Ratusza (z końca XVIII w.) nie posiada owej budowli.

Na terenie Miasta i Gminy inna heraldyka związana była od początków dziejów wyłącznie ze stosunkami własnościowymi tych terenów. Pierwszymi były związane z przynależnością państwową: Księstwem Mazowieckim oraz Wielkim Księstwem Litewskim. Następnie Rodu Gasztołdów h. *Abdank* następnie Radziwiłłów h. *Trąby* poprzez królewską ostatni Jagiellonów; Zygmunta Starego i Zygmunta II Augusta po Stefana Czarneckiego h. *Łodzia*, oraz ostatni właścicieli - Branickich h. *Gryf*. Nie wspominając innych rodów, które odcisnęły swoje piętno w mniejszym czy większym stopniu w danej miejscowości. Również mnogość innych rodów i postaci na przestrzeni wieków nie pozwalają na wskazanie jednoznacznie na konkretnych protoplastów dla poszczególnych miejscowości położonych na terenie obecnej Gminy.

• H E R B

W czerwonej tarczy gotyckiej typu hiszpańskiego głowa tura złota.

• F L A G A

Flaga o klasycznych proporcjach płata, tj. 5 : 8, heraldyczna, z lewego boku flaga zawiera czerwony proporzec równoramienny zakończony w połowie wysokości prawego boku. Płat flagi złoty. Na czerwonym proporcu złota głowa tura umieszczona wg proporcji: od góry $\frac{8}{32}$ wysokości – początek głowy tura, od dołu $\frac{7}{32}$ wysokości – dół głowy tura, wysokość łączna głowy tura – $\frac{17}{32}$,
od lewego boku oś środka głowy tura przebiega na $\frac{2}{9}$ szerokości flagi.

• B A N E R, F L A G A S T O L I K O W A

Oba weksylia skomponowano w tej samej manierze; na płacie złotym proporzec czerwony równoramienny z podstawą u góry baneru/flagi stolikowej z łbem tura koloru złotego.

• **S Z T A N D A R**

Strona prawa klasyczna. Orzeł Biały na czerwonej materii w otoku dwóch żółtych gałązek lauru z owocami, wzdłuż zewnętrznych krawędzi płata.

Strona lewa (samorządowa) – na czerwonej materii pośrodku płata żółty łeb tura, nad nim napis TYKOCIN, poniżej A.D. 1425. Całość otoczona wzdłuż krawędzi dwoma gałązkami laurowymi z owocami.

Płaty obszyte żółtą frędzla o długości 5 cm wzdłuż trzech boków. Na czwartej krawędzi kółka do mocowania płata do drzewca. Drzewce składające się z dwóch składanych części, zakończonych grotem w kształcie krenelażu wieżowego. W dolnej części drzewca okucie.

PIECZĘCIE GMINY TYKOCIN

Pieczęcie Gminy Tykocin mają kształt okrągły o średnicy 36 mm. W otoku złożonym z dwóch linii ciągłych majuskułny napis, odpowiednio do wzorów z załącznika. Dywizor³² w kształcie krzyżyka położony centralnie (w środkowej części łuku górnego otoku).

+ BURMISTRZ TYKOCINA

+ PRZEWODNICZĄCY RADY MIEJSKIEJ W TYKOCINIE

+ RADA MIEJSKA W TYKOCINIE

W środkowym okrągłym polu kontur łba tura.

• **Ł A Ń C U C H**

Dla Burmistrza w kolorze złotym (złotym) – składający się 11 owalnych ogniów o karbowanych krawędziach połączonych krótkimi podwójnymi łańcuszkami. Centralnie umieszczono dużo większy medalion o karbowanych krawędziach zwieńczony krenelażem wieży i datą 1425 – rokiem założenia miasta w środku owalu grawerowana głowa tura (obecne godło miasta). Ogniwo główne połączone jest z dwoma flankującymi potrójnymi łańcuszkami.

---

³² Dywizor – graficzne przedstawienie dzielnika elementu pierścienia przemiennego.

Na pierwszym ogniwie wyryta sylwetka orła książąt mazowieckich, Na kolejnych (zgodnie z ruchem wskazówek zegara) *Wilcze zęby* – Batorego, *Snopek* – Wazów, *Awdaniec* – Gasztołdów, Dwie dłonie w rytualnym geście kapłańskiego błogosławieństwa umieszczano na grobach rabinów i cadyków. Medalion spinający z maksymą *PRO FIDE, REGE ET LEGE*” (Za Wiarę, Króla i Prawo) motto z najstarszego medalu Orła Białego. Kolejno *Gryf* Branickich, *Łodzia* Czarneckiego, *Wianek ruciany* Sasów, *Krzyż Jagiellonów* oraz ostatni to *Kolumny* przypisane Witoldowi. Wszystkie te godła związane są z osobami silnie związanymi z miejscowością Tykocin.

Na odwrocie poszczególnych ogniw można kolejno grawerować personalia poszczególnych burmistrzów i daty ich urzędowania dla potomnych.

• SYMBOLIKA BARW

Użyte w projektach herbu i flagi barwy mają znaczenie symboliczne. Z barwami tymi należy wiązać, obok symboli chrześcijańskich inne znaczenia, m.in.: cnoty i cechy charakteru, ciała niebieskie, kamienie szlachetne, metale i żywioły:

ZŁOTO (żółcień) – symbolizuje Boski majestat, objawienie Ducha Świętego, glorię, zmartwychwstania, szlachetność, wiarę, stałość, mądrość, wspaniałomyślność, życzliwość oraz oświecenie, inteligencję, zasobność, świetlaną przyszłość. Planeta – słońce, kamień topaz. Metal - złoto. Żywioł – światło.

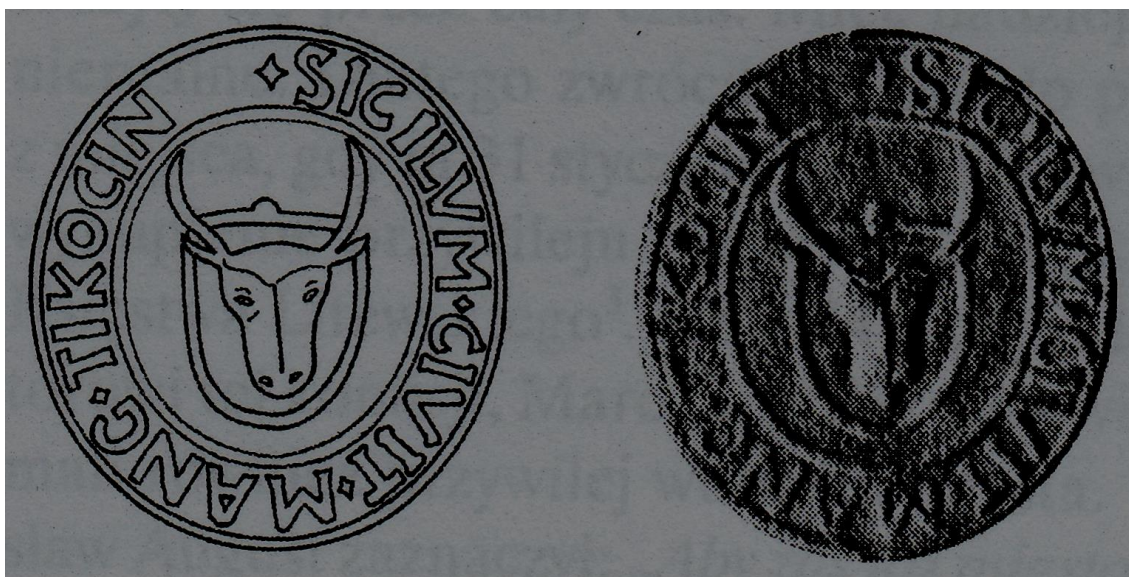
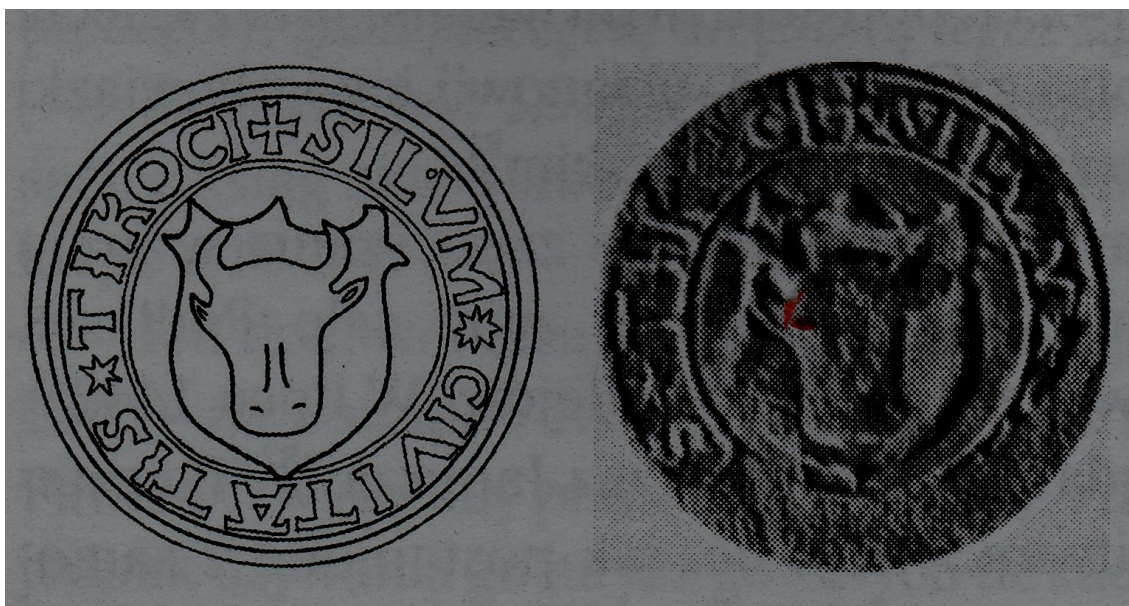
PURPURA (czerwień) – jest barwą Zbawiciela, Boga Ojca, symbolem męczeństwa i pokuty, dobroci, hojności, mądrości, dumy i umiarkowania. Przypisuje się ją Jowiszowi, ametystowi, cynie i chmurom.

BŁEKIT – wyraża wartości związane ze spokojem, potocznie oznacza powietrze i wodę. Jest symbolem pokoju, nieba, wiary, prawdy, lojalności, wierności stałości, obfitości, zdrowia i organizacji o pokojowych aspiracjach. W chrześcijaństwie symbolizuje pobożność maryjną. Planeta Wenus, kamień – szafir, metal – miedź oraz żywioł – powietrze.

Warszawa, dn. kwiecień - maj 2019 r.

OPRACOWAŁ

.....
(-) *WOJCIECH TUTAK*

Załącznik Nr 10 do Nr
XXI/128/2020 Rady Miejskiej w
Tykocinie z dnia 6 marca 2020 r.
W N I O S E K o wyrażenie
zgody na używanie herbu Gminy
Tykocin

WZÓR WNIOSKU

.....
(imię i nazwisko)

.....
(miejscowość i data)

.....
(miejsce zamieszkania lub siedziba firmy)

BURMISTRZ TYKOCINA

W N I O S E K
o wyrażenie zgody na używanie herbu Gminy Tykocin

Proszę o wyrażenie zgody na używanie herbu Gminy Tykocin w celu: .....

.....
.....
.....
.....

Uzasadnienie .....

.....
.....
.....

Do wniosku dołączam graficzny projekt wykorzystania herbu Gminy Tykocin.

.....
/czytelny podpis wnioskodawcy/